

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER*

Afghanistan Peace Process: Global and Regional Actors

Mehmet Seyfettin EROL**
Emrah KAYA***

Öz

Afganistan, yaklaşık 40 yıldır devam eden bir çatışmaya sahne olmuştur. Son 20 yıldır çatışmanın tarafları Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kabil yönetimi ve Taliban'dır. Lakin birbirlerine üstünlük sağlayamamaları neticesinde taraflar, silahlı çatışma yerine alternatif bir yol olan barış görüşmelerini başlatmışlardır. Görüşmelerin ardından ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Kabil yönetimi ile Taliban'ın müzakere masasına oturması beklenmekteydi. Barış süreçlerinin akıbetini sadece çatışan taraflar değil; üçüncü tarafların faaliyetleri de belirlemektedir. Afgan Barış Süreci'nde de Avrupa, Çin, Hindistan, İran, Özbekistan, Pakistan, Rusya ve Türkiye gibi aktörlerin etkili olduğu bilinmektedir. Çalışmada Afgan Barış Süreci ve çeşitli aktörlerin politikaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Barış Süreci, ABD, Kabil Yönetimi, Taliban.

Abstract

Afghanistan has been the scene of a conflict that has been going on for nearly 40 years. The parties to the conflict for the last 20 years have been the United States (USA), the Kabul administration and the Taliban. However, as a result of their inability to gain superiority over each other, the parties started peace talks, which is an alternative way to the armed conflict. After the aforementioned meetings, it was expected that the USA would withdraw from Afghanistan and that the Kabul administration and the Taliban would sit at the negotiating table. The fate of peace processes is not only the conflicting parties; it also determines the activities of third parties. It is known that actors such as Europe, China, India, Iran, Uzbekistan, Pakistan, Russia and Turkey were influential in the Afghan Peace Process. In the study, the Afghan Peace Process and the policies of various actors will be examined.

Keywords: Afghanistan, Peace Process, US, Kabul Administration, Taliban.

* **Makale Geliş Tarihi:** 01.12.2021 **Yayına Kabul Tarihi:** 07.12.2021

** Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmalar Merkezi
(ANKASAM) Başkanı, e-posta: mserol@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8358-7326.

*** Doktor Adayı, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı, ANKASAM Dış Politika Uzmanı, e-posta: emrahkaya0407@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-6873-8309

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

GİRİŞ

Afganistan, 40 yıldır çatışmaların ve müdahalelerin yaşandığı bir ülkedir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye düzenlenen terör saldırılarının ardından Washington yönetimi, Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuştur. Kabil'deki Taliban yönetiminin deviren ABD, kısa sürede ülkenin kontrolünü ele almış ve yeni bir yönetim kurulmasında öncü rol oynamıştır. Ancak 2005 yılından itibaren Taliban tekrardan saldırıya geçerek yaklaşık olarak 16 yıl süren ve ABD'nin çekilmesiyle sonuçlanan bir süreci başlatmıştır.

Taliban, ABD'ye karşı verdiği mücadelede ABD'yi işgalci olarak tanımlamış ve dini argümanları bir araç olarak kullanmıştır. Tarihsel açıdan diğer müdahalelere de bakıldığında İngiltere'nin ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a gerçekleştirdiği operasyonlar söz konusu coğrafyanın kontrolünün ve yönetilmesinin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Aslında bu durum, ABD'nin Afganistan'da barış masasına oturmasının en önemli sebebidir.

ABD'de 2009 yılından itibaren Afganistan'dan çekilme tartışmaları başlamıştır. Donald Trump'ın başkan seçilmesiyle Washington kendisine doğrudan bir fayda sağlamayan ülkelere çekilme kararını hayata geçirmiştir. Bu süreçte ABD yönetimi, Taliban'la müzakere masasına oturmuş ve nihayetinde varılan anlaşma ile Afganistan'daki ABD askerleri ülkelerine dönmüştür.

Afganistan'daki barış görüşmelerinde temel aktörler ABD, o dönemdeki Kabil yönetimi ve Taliban olmuştur. Lakin çeşitli bölgesel ve küresel aktörlerin de söz konusu sürece etki ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte bazı aktörler barış görüşmelerini desteklerken; bazı aktörler ise sürecin doğası gereği görüşmeleri sekteye uğratabilmektedir. Afganistan

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Krizi'ne doğrudan müdahil olan aktörlerin yanı sıra İkinci Büyük Oyun'un¹ aktörlerinin de içinde bulunduğu Avrupa, Çin, Hindistan, İran, Özbekistan, Pakistan, Rusya ve Türkiye barış sürecini etkileme kapasitesine sahip ülkelerdir.

Çalışmada temel olarak Afganistan Barış Süreci ve söz konusu aktörlerin politikası incelenecektir. Çalışmanın temel amacı, aktörlerin politikalarını ve barış sürecine olan etkilerini belirlemektir. Çalışmanın literatüre olan katkısı ise özellikle Türkiye'de yani gelişmekte olan barış çalışmalarına Afganistan örneği üzerinden yeni bir perspektif kazandırılmasıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde olgunluk teorisi çerçevesinde hareket edilerek barış süreci ele alınmıştır. İkinci kısımda Afganistan'daki barış sürecine ve aktörlerin (ABD, Kabil yönetimi ve Taliban) yaklaşımlarına odaklanılmıştır. Son kısımda ise çatışmanın dışında bulunan ama Afganistan'da yaşanan gelişmelerle yakından ilgilenen aktörlerin politikaları ve sürece olan katkıları değerlendirilmiştir.

BARIŞ SÜRECİ

Aktörler (devletler veya devlet dışı silahlı gruplar), amaçlarına ulaşmak için öncelikle askeri araçları; yani şiddeti kullanmaktadır. Ancak tarafların birbirlerine üstünlük sağlayamamaları halinde çatışmaların zamanla çatışmaların çıkmaza girdiği görülmektedir. Bu çıkmaz, *karşılıklı zarar görülen çıkmaz* (mutually hurting stalemate) olarak tanımlanmaktadır.² Neticede ise karşılıklı olarak zarar gören aktörler, çatışmaların uzaması nedeniyle sorunu aşabilmek için alternatif seçenekler aramaya başlamaktadır. Böylelikle Ira William Zartman'ın öncüsü olduğunu

1 Mehmet Seyfettin Erol, "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasyası", *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Mehmet Seyfettin Erol, der., Platin Yayınları, Ankara 2009, s. 9.

2 Ira William Zartman, "Ripeness: The Hurting Stalemate and Beyond", *International Conflict Resolution After the Cold War*, Daniel Druckman-Paul C. Stern, der., National Academy Press, Washington, D.C. 2000, s. 228-229.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

olgunluk teorisi (ripeness theory) gerçekleşmektedir. Olgunlaşmanın gerçekleşmesi neticesinde uzun süredir çatışan ve büyük kayıplar veren aktörler, sorunu yargı dışı yöntemlerden müzakere³ (negotiation) yoluyla çözüme kararı almaktadır.⁴

Zartman, çatışmaların tarafların hazır olması durumunda çözülebileceğini belirtmektedir. Bunun içinde *olgun an* (ripe moment), yani tarafların tek taraflı ve tatmin edici bir sonuç elde edemeyeceklerini anladıkları zamanı hissetmeleri gerekmektedir. Bu süreçte taraflar, uzun süren ve yıpratıcı maliyetleri beraberinde getiren çatışmanın farkına varmaktadır. Çünkü sıfır toplamlı kazan-kaybet, artık kaybet-kaybet düşüncesine doğru evirilmeye başlar. Bu düşüncede olan bir aktör, yeni tekliflere ve yöntemlere açık hale gelmektedir. Bu anlamda Kissinger, çözümün çıkmazla geldiğini belirtmektedir. Ayrıca olgunluk teorisine göre, çatışma olgunlaşmadığı için süreç arabuluculuk faaliyetleri için elverişli değildir.⁵ Sonuçta çatışmalardan fayda sağlayamayan ya da üstünlük elde edemeyen taraflar, barış anlaşmalarında faydalanmayı umarak barış görüşmeleri gerçekleştirmektedir.⁶

Söz konusu durumun en önemli örneği Arap-İsrail çatışmalarıdır. Arap devletleri ile İsrail arasında yaşanan savaşlar, herhangi bir uzlaşmayı beraberinde getirmemişti. Ancak 1973 Arap-İsrail Savaşı, Mısır'la İsrail arasında imzalanan Camp David Antlaşması'nın altyapısını oluşturmuştur.⁷ İlerleyen süreçte ise İsrail'le gergin ilişkilerinin karşılıklı zarar görülen çıkmaza yol açtığını düşünen Arap devletleri, ABD'nin de arabuluculuğunda

3 Bilal Karabulut, *Uluslararası İlişkiler: Kavramlar-Teoriler-Kurumlar*, Barış Kitabevi, Ankara 2016, s. 362.

4 I. William Zartman, "The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments", *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-war Reconstruction*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, New York 2008, s. 22-23.

5 I. William Zartman, "Ripeness: The Importance of Timing in Negotiation and Conflict Resolution", *E-International Relations*, <https://www.e-ir.info/2008/12/20/ripeness-the-importance-of-timing-in-negotiation-and-conflict-resolution/>, (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

6 Paul R. Pillar, *Negotiating Peace: War Termination as a Bargaining Process*, Princeton University Press, New Jersey 1983, s. 45.

7 Richard N. Haass, "Ripeness and the Settlement of International Disputes", *Survival: Global Politics and Strategy*, 30(3), 1988, s. 232.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Tel Aviv’le ilişkilerin normalleştirmeye yönelmiştir. Nitekim 2020 yılının Eylül ayında İbrahim Anlaşmaları (Abraham Accords) imzalanmıştır.⁸ Görüldüğü gibi olgunlaşma, oldukça uzun ve yıpratıcı bir sürecin ardından gerçekleşmektedir.

Çatışmanın olgunlaşmasının ardından barış sürecine dair ilk adım atılır. Barış çalışmaları incelendiğinde, çatışmaların farklı aşamalarının olduğu görülmektedir. Fisher ve diğer yazarlar, çatışmayı çatışma öncesi, ters düşme/tırmanma, çatışma/kriz, sonuç ve çatışma sonrası şeklinde beş aşamaya ayırmaktadır.⁹ Ramsbotham, Woodhouse ve Miall, bunu fikir ayrılığı, ters düşme, kutuplaşma, şiddet, savaş, ateşkes, anlaşma, normalleşme ve uzlaşma şeklinde dokuzaya ayırmaktadır.¹⁰ Bu açıdan olgunlaşma, çatışma ya da savaş sürecinde başlamaktadır. Ardından ise barış süreci devreye girmektedir.

Barış süreci de çatışma gibi çeşitli aşamalara ayrılmaktadır. Darby ile Ginty, müzakere öncesi, müzakere, barış anlaşması ve anlaşma sonrası olarak dört aşamaya ayırmaktadır.¹¹ Özerdem, ön görüşmeler, barış müzakeresi, barış anlaşması, onaylama ve uygulama şeklinde beş aşamaya bölmektedir.¹² Guelke ise görüşme öncesi, gizli görüşme, çok taraflı görüşme, anlaşma için müzakere, onaylama, anlaşmanın hükümlerini uygulama ve kurumsallaşma şeklinde bir sınıflandırmaya gitmektedir.¹³ Fisas da barış sürecini keşif evresi, ön anlaşma,

8 Dildar Baykan, “İsrail ile BAE ve Bahreyn Arasındaki Normalleşme Anlaşmaları Beyaz Saray’da İmzalandı”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ile-bae-ve-bahreyn-arasindaki-normallesme-anlasmalari-beyaz-sarayda-izmalandi/1974459>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

9 Simon Fisher vd., *Working With Conflict: Skills and Strategies for Action*, Zed Books, 4th Impression, London 2007, s. 19.

10 Oliver Ramsbotham vd., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, Polity Press, Cambridge 2012, s. 15.

11 John Darby-Roger Mac Ginty, “Conclusion: Peace Processes, Present, and Future”, John Darby-Roger Mac Ginty, der., *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-War Reconstruction*, Palgrave Macmillan, London 2008, s. 352.

12 Alpaslan Özerdem, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013, s. 95.

13 Adrian Guelke, “Negotiations and Peace Processes”, *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-war Reconstruction*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2008, s. 68.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

müzakere öncesi anlaşma, uygun iskelet yapı ve yol haritası, kısmi anlaşmalar ve protokoller, genel anlaşma, uygulama anlaşması ve teyit ve anlaşmazlıkların çözümü şeklinde aşamalandırmaktadır.¹⁴ Ancak bu çalışmada barış süreci ön görüşmeler, müzakere süreci, barış anlaşması ve anlaşma sonrası barış inşası şeklinde ele alınacaktır.

Ön görüşmeler, tarafların birbirleriyle ilk temasa geçtikleri ve resmi görüşmeleri başlattıklarını duyurdukları süreci kapsamaktadır. İlk temas, istihbarat, akademisyenler, gazeteciler, üçüncü ülke siyasetçileri üzerinden gerçekleştirilir.¹⁵ Böylelikle taraflar birbirlerini tanımaya ve nabız yoklamaya başlamaktadır. Ön görüşmeler neticesinde temel konularda varılan uzlaşma sayesinde müzakere sürecine geçilmektedir. Müzakere süreci başladığında ise görüşmeler resmi ağızlardan duyurulmaktadır. Bu süreçte taraflar, sorunlar üzerinde ayrıntılı olarak tartışmakta ve iki tarafın da tatmin olacağı bir anlaşma metni üzerinde uzlaşmaya çalışmaktadır. Ön görüşmeler gizli gerçekleştirilirken;¹⁶ müzakere süreci kamuoyuna açıktır. Bu nedenle süreci sekteye uğratmak ya da bozmak; yani barışçıl yollar yerine çatışmanın devam etmesini isteyen iç ve dış aktörler "spolier" olarak bilinen barış bozucu rolü oynayabilmektedir.¹⁷ Dolayısıyla müzakere süreçleri, tarafların birbirine duyduğu güvensizliğin yanı sıra çeşitli saldırılar nedeniyle daha da kırılgan hale gelebilmektedir. Diğer yandan müzakerelere çatışmalarla ilgili olan farklı aktörlerin dahil olması, sürecin zor ama daha sağlam ilerlemesine yol açmaktadır.

14 Vıcenç Fısas, *Dünyada Barış Süreçleri: Kürt Sorunu İçin İpuçları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2011, s. 17.

15 Jonathan Powell, *Teröristlerle Konuşmak*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 73-109.

16 John Darby-Roger Mac Ginty, "Introduction: Comparing Peace Processes", *The Management of Peace Processes*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2000, s. 4.

17 John Darby-Roger Mac Ginty, "Conclusion: the Management of Peace", *The Management of Peace Processes*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2000, s. 228.

Taraflar, ana konularda anlaşdıktan sonra artık üçüncü süreç olan anlaşma kısmına geçilir. Tabi bu aşamada anlaşmanın tüm taraflara ve halka kabul ettirilmesi gerekmektedir. Anlaşmanın imzalanması barışın kalıcı olarak tesis edildiği anlamına gelmemektedir. Çünkü çatışmalar sonrası imzalanan barış anlaşmalarının gerektiği taktirde tekrar müzakere edilerek değiştirilmesi ve uygulanması tahmin edildiğinden daha zordur.¹⁸ Dördüncü olarak, barış inşası zor bir süreçtir ve tarafların büyük bir sabırla hareket etmesi zaruridir. Barış inşasının merkezinde (1) çatışmalardan zarar gören toplumların rehabilitasyonu ve uzlaşması, (2) güven inşası ve çatışmaların tekrar başlamaması için siyasal ve sosyo-ekonomik mekanizmaların kurulması ve (3) gerektiği durumda üçüncü bir aktörün müdahalesi bulunmaktadır.¹⁹ Ayrıca acil yardım, iyileştirme, modernleşme ve barışı güçlendirme kapsamında dört temel konu da mevzubahistir. Özerdem, barış inşasının (1) siyasal, (2) güvenlik, (3) sosyo-ekonomik, (4) geçiş adaleti ve uzlaşma üzerinden işlediğini dile getirmektedir.²⁰

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ

Dönemin Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai yönetimindeki Kabil, ülkedeki çatışmaların bitirilmesi için Taliban'la uzlaşılması gerektiğini savunarak söz konusu hareketle temas kurmaya çalışmıştır. 2007 yılının Eylül ayında Taliban, yabancı askerlerin çekilmesi ve şeriat kurallarının uygulanmasını şart koşarak görüşmeyi kabul etmiştir. Ancak istenilen sonuç elde edilememiş ve süreç bozulmuştur.²¹

18 Felix Colchester vd., *Implementing Peace Agreements: Supporting the Transition from the Negotiation Table to Reality*, Mediation Support Network, 10, 2020, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/MSN%20Discussion%20Points%20Nr.10.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021), s. 5.

19 Charles-Philippe David, "Does Peacebuilding Build Peace?", Ho-Won Jeong, der., *Approaches to Peacebuilding*, Palgrave Macmillan, London 2002, s. 20-21.

20 Özerdem, a.g.e., s. 128-133.

21 Sertif Demir, "Afganistan'daki Yirmi Yıllık İşgalin Analizi: ABD/NATO ve Barış Çabaları", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 2021, s. 131-132.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

2009 yılında dönemin ABD Başkanı Barack Obama zamanında Afganistan'dan çekilmeye dair ilk tartışmalar başlamıştır.²² Obama, Afgan güçlerinin güvenliği sağlayabilmeleri durumunda Afganistan'dan ayrılacaklarını belirtmiştir. Bununla birlikte 2011 yılına gelindiğinde terör örgütü El Kaide'nin lideri Usame bin Ladin öldürülmüş²³ ve Obama, 22 Haziran 2011 tarihinde yaptığı bir açıklamada bir kısım askerin geri çekileceğini söylemiştir. 2014 senesine kadar Afganistan'daki güvenliğin Afgan güvenlik güçleri tarafından sağlanması konusunda adımlar atılacağını açıklayan Obama, terör örgütü El Kaide'ye odaklandıklarını belirtmiştir. Ayrıca Obama, Taliban da dahil olmak üzere Afganistan'daki uzlaşmayı sağlayacak olan girişimlere katılacağını duyurmuştur. Obama'nın böyle bir durumdaki ana şartları ise sürece Afgan Hükümeti'nin öncülük etmesi, barışçıl bir Afganistan'ın parçası olmak isteyenlerin El Kaide'den ayrılması, şiddeti bırakması ve Afganistan Anayasası'na uymasıydı. Obama, bu sayede Afgan halkıyla kalıcı bir dostluk kurabileceklerini dile getirmiştir.²⁴

ABD, uzun süren ve önemli boyutlarda maliyetlere neden olan çatışmalar neticesinde yıpranma sürecine giren bir devlet olmuştur. Çeşitli ülkelere gerçekleştirdiği müdahaleler ve bununla birlikte kesin zafer ilan edememesi, ABD'yi zarar görülen bir çıkmaza çekmiştir. Dolayısıyla Washington'un Afganistan'dan geri çekilerek bu çıkmazdan kurtulmak istediği söylenebilir. Bunun için de 2011 yılından itibaren taraflar arasında çeşitli temaslara başlanmıştır.²⁵

22 Mehmet Seyfettin Erol-Oktay Bingöl, "Afganistan'da Geçiş Safhası ve 2014 Sonrası Öngörüler", *Gazi Akademik Bakış*, 5(10), 2012, s. 175-176.

23 Kris Osborn-Ho Lin, "The Operation That Took Out Osama Bin Laden", *Military*, <https://www.military.com/history/osama-bin-laden-operation-neptune-spear>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

24 "Remarks by the President on the Way Forward in Afghanistan", *The White House*, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/06/22/remarks-president-way-forward-Afghanistan>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

25 Rathnam Indurthy, "The Obama Administration's Strategy in Afghanistan", *International Journal on World Peace*, 28(3), 2011, s. 22-24.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Taraflar arasında barışçıl yöntemlerin hayata geçirilmesi için ilk temasların gerçekleştiği ve sonrasındaki dönemde politikası, Taliban'la çeşitli konularda anlaşmak ve ardından Kabil yönetimi ile Taliban'ı bir şekilde uzlaştırmaktı. Washington yönetiminin çekilme sürecinde temel şartları insan haklarının korunması, Afganistan terör yuvası haline gelmemesi ve ABD'yle müttefikleri için güvenlik tehdidi yaratmamasıydı.²⁶ Ancak ABD Başkanı Joe Biden, Taliban'ın terör örgütü El Kaide'yle ilişkisini sürdürdüğünü dile getirmiştir.²⁷ Buna rağmen ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi çatışmalardan önemli ölçüde yprandığını, iç siyasetin dış siyaseti etkilediğini, Asya'da bir istikrarsızlık merkezi oluşturmayı amaçladığını ve Washington'da bir politika değişimi yaşandığını göstermektedir.

Barış görüşmeleri sırasında Kabil yönetiminin istekleri ateşkes ilan edilmesi, cumhuriyet sisteminin devam etmesi ve geçiş sürecinde seçimlerin yapılmasıydı. Lakin Taliban bunlara karşı çıkmaktaydı. Bu nedenle Kabil yönetimi, Taliban'la barış yapmaya soğuk yaklaşmaktaydı. Barış görüşmelerinin başladığı ve gerçekleştiği süreçlerde Kabil yönetimi ile Taliban arasında önemli fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Taraflar arasında çeşitli konularda farklılıkların olması çatışmanın ve barış görüşmelerinin doğası gereği oldukça normaldir. Lakin farklılıklar üzerinde uzlaşma sağlamak yerine; öne sürülen şartlarda ısrarcı olmak sürece zarar verebilmektedir. Ayrıca Kabil yönetimi, her ne kadar çatışmanın taraflarından biri olsa da aslında ABD'nin de dahil olduğu görüşmelerde Washington'un baskısı ve nüfuzu nedeniyle etkisiz elemana dönüşmüştür.²⁸ Taliban ile ABD arasında bir ateşkes olduğu ve ABD'nin Afganistan'dan çıkmak

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA

26 "Experts React: The US Withdrawal from Afghanistan is Complete. What's Next?", *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/experts-react-the-us-withdrawal-from-afghanistan-is-complete-whats-next/#sakhi>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

27 David Zucchino-Thomas Gibbons-Neff, "What to Know About the Afghan Peace Talks", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2021/01/01/world/asia/afghanistan-peace-talks.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

28 Safiullah Taya, "The Afghan Government should not be Sidelined in Peace Talks", *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/opinions/2018/12/11/the-afghan-government-should-not-be-sidelined-in-peace-talks>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

istediği de düşünüldüğünde Washington yönetimi, dönemin Afganistan Cumhurbaşkanı Eşref Gani'nin tutumundan rahatsız olmuştur.

Taliban'ın barış görüşmelerindeki istekleri; yabancı askerlerin ülkeden ayrılması, Afganistan yönetiminin kendisinde olması ve dini kurullarla yönetilecek olan İslami Emirlik kurulmasıydı. Kabil'in istekleriyle çatışan Taliban'ın talepleri, ülkedeki Taliban karşıtı savaş ağalarının varlığı da hesaba katıldığında, barış sürecini kırılğan hale getirmekteydi.²⁹ Ancak Taliban'ın uzun bir mücadele sürecinin ardından Afganistan'da kendisini bir realite ve bir aktör olarak kabul ettirdiğini söylemek mümkündür. Özellikle terör örgütü Devletü'l Irak ve's Şam'ın (DEAŞ) Afganistan'da ortaya çıkışı ve örgüte karşı verdiği mücadele, Taliban'ın uzlaşılabilir olarak kabul edilmesinin önünü açmıştır.³⁰

ABD, Kabil yönetimi ve Taliban arasındaki en önemli sorunlardan biri de Taliban'ın da içinde bulunacağı geçiş hükümetinin kurulması konusunda yaşanmıştır. ABD ve Taliban bu planı desteklerken; Gani ise seçilmişlerin seçilmemişler için kenara çekilmeyeceğini söyleyerek söz konusu plana karşı çıkmıştır.³¹ ABD'nin Gani'nin tutumundan rahatsız olduğunu bilen Taliban, barışın sağlanması noktasında tek engelin Gani olduğunu dile getirmiştir.³²

Kabil yönetiminin karşı çıkmasının ve şartlarında ısrarcı olmasının nedeni Taliban'a güvenememesiydi. Diğer yandan etkisinin sınırlı olmasının yanı sıra Kabil yönetimi, önemli derecede yozlaşmıştır. Halkın istediği hizmetleri sağlamaktan yoksun olan yönetimde yolsuzluk ve rüşvetin

29 Borhan Osman, *A Negotiated End to the Afghan Conflict: The Taliban's Perspective*, 137, 2018, s. 17-18.

30 Paul D. Shinkman, "U.S. Considering Cooperation with Taliban to Fight ISIS-K in Afghanistan: Officials", *US News*, <https://www.usnews.com/news/national-news/articles/2021-09-01/us-considering-cooperation-with-taliban-to-fight-isis-k-in-afghanistan-pentagon>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

31 Hamid Shalizi, "Exclusive: Afghan President, Rejecting U.S. Peace Plan, to Offer Election in Six Months, Officials Say", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/usa-afghanistan-peace-exclusive-int-idUSKBN2BF1CP>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

32 Madhav Joshi-David Cortright, "To End War in Afghanistan, Taliban Demand Afghan President's Removal", *The Conversation*, <https://theconversation.com/to-end-war-in-afghanistan-taliban-demand-afghan-presidents-removal-165585>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

olağan bir hal aldığı söylenebilir. Bu nedenle halkın Kabil yönetimine olan desteği azalmıştır. Barış görüşmeleri sürecinde bu durum Kabil'i kısıtlamıştır. Kabil'in ise Taliban karşısında konumunu güçlendirmek ve bazı kazanımlar elde etmek için şartlarında ısrarcı olduğunu söylemek mümkündür.

Taliban'ın silahını bırakmaması ve Kabil yönetimiyle ateşkes yapmaması da barış sürecinin tehlikeye atan bir endişe kaynağı olarak görülmüştür. Örneğin Afganistan'da gerçekleştirilen bir saldırı sonrasında bir ABD askerinin hayatını kaybetmesinin ardından Trump'ın açıklamaları, dünya kamuoyunda barış sürecinin bozulduğu ve Taliban'a karşı ABD'nin operasyonlara tekrar başlayacağı algısı kuvvetlenmişti. Lakin bölgeden çekilmek isteyen Washington yönetimi, bir süre sonra görüşmelere devam etmiştir. Ayrıca Taliban'ın silahsızlanması, terhisi ve yeniden entegrasyonu (disarmament, demobilization, and reintegration-STyE/DDR) sürecini düşünmek oldukça zordu. Çünkü Taliban hem ülkeyi kendi kadrolarıyla yönetmeyi planlamaktaydı hem de uzun yıllardır verdiği mücadelenin en önemli unsurunu tasfiye etmezdi. Yani Taliban, sadece siyasi olarak değil; askeri olarak da güçlü olması gerektiğini düşünmekteydi.³³

ABD'nin müdahalesi sırasında iktidarın kendisinde olduğunu savunan Taliban, yabancı askerler çekildikten sonra da hâkim güç olmayı amaçlamıştır. Bu durum, Taliban'ın Kabil yönetimine olan karşıtlığının nedenini de açıklamaktadır. Taliban, ABD müdahalesiyle yıkıldığını vurgularken; Kabil'de 2001 sonrası iktidara geçen kadroların da işgalcilerin kuklası olduğunu savunmaktaydı.³⁴ Dolayısıyla Taliban'ın Kabil yönetimini anlayacak ya da barış yapılacak bir aktör olarak gördüğünü söylemek mümkün değildir.

³³ Osman, a.g.e., s. 20.

³⁴ Taye, a.g.e.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Taliban, barış masasına oturma noktasında farklı bir özelliğe sahipti. ABD ve Kabil yönetimi bir çıkmaza girmişti; lakin Taliban ülkedeki ilerleyişini sürdürmekteydi.³⁵ Bu nedenle Taliban'ın psikolojik üstünlüğünün olduğu söylenebilir. Ayrıca Taliban, isteyerek barış görüşmelerine katılmamış ve Pakistan tarafından ikna edilmişti.³⁶ Bu durum ise Taliban'da çatışmaların kazananı olduğu ve daha rahat hareket edebileceği algısını yaratmıştır. Taliban'ın Kabil yönetimini muhatap olarak görmemesinin nedenlerinden biri buydu.

Barış sürecinin tarihsel gelişimine bakıldığında, 2011 yılında kurulan ilk temasların ardından 2013 senesinde Taliban, yaptığı bir açıklamada Katar'ın başkenti Doha'da ofis açacaklarını duyurmuştur.³⁷ ABD'nin de onay verdiği gelişme neticesinde iki taraf arasında sağlıklı bir iletişim kanalı hayata geçirilmiştir. Barış süreçlerindeki en önemli ayrıntılardan biri de iki taraf arasında bir diyalog kanalının olmasıdır. Mevzubahis durum, tarafların birbirini yakından tanınması, yanlış anlaşılmalara gidilmesi ve görüşme denemeleri başarısızlıkla sonuçlansa bile yeniden irtibata geçilmesi konularında önemli avantaj sağlamaktadır.

2013 yılında ABD, Kabil ve Taliban tekrar görüşmeye başlamıştır. Doha'da gerçekleştirilen görüşmelerde Kabil'in en büyük endişesi, Taliban'ın meşru bir aktör olarak görülmesi olmuştur. 2014 yılına gelindiğinde ABD, Afganistan'daki askerlerinin büyük kısmını geri çekeceğini ve 2016 senesine kadar askeri varlıklarını bitireceklerini duyurmuştur.³⁸ Çünkü ABD askerleri, artık muharip operasyonlara katılmayacaklarını ve Afgan Ordusu'na hava desteği sunacaklarını açıklamıştır.

35 Daria Litvinova, "Taliban Say They Now Control 85% of Afghanistan's Territory", *AP*, <https://apnews.com/article/joe-biden-europe-middle-east-afghanistan-taliban-c119addda2138516b40d42567e5742cd>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

36 Aamir Latif, "Experts Say Pakistan's Role in Intra-Afghan Talks 'Crucial'", *AA*, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/experts-say-pakistans-role-in-intra-afghan-talks-crucial/1974519>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

37 "Q&A: Afghan Taliban Open Doha Office", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-22957827>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

38 Steve Holland, "Obama Plans to End U.S. Troop Presence in Afghanistan by 2016", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-usa-afghanistan-obama-idUSKBN0E71WQ20140527>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

2015 senesinde Pakistan'da Kabil yönetimiyle Taliban ilk kez resmi barış görüşmeleri için yüz yüze gelmiş;³⁹ ancak herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. 2017 yılına gelindiğinde ABD'de yapılan seçimleri Donald Trump kazanmıştır. Taraflar arasında çeşitli temaslarda bulunulsa bile Afganistan'da herhangi bir ateşkes durumu söz konusu değildi. Çin, Hindistan, İran, Pakistan ve Afganistan'dan yetkililer, Kabil ile Taliban arasındaki diyalogun yeniden canlandırılması için 2017 yılının Nisan ayında Moskova'da bir araya gelmiştir. Ekim ayında da Washington, görüşmelere istekli olduğunu duyurmuştur.⁴⁰ Taraflar arasında olumlu bir havanın esmesinin yanı sıra Kabil ile Taliban arasındaki çatışmalar devam etmiş, Taliban, kırsal bölgelerdeki etkisini büyük ölçüde arttırmıştır. Bu yüzden de ABD ile Kabil yönetimi, şehir merkezlerine hapsolmuştur.

ABD'nin Afganistan'da gerçekleştirdiği operasyonlarda en güvendiği aktörlerden biri Pakistan'dı. Ancak Pakistan'la olan ilişkileri bozulmaya başlamış ve Washington yönetimi, Pakistan'ın Afganistan'ı istikrarsızlaştırdığını iddia etmiştir.⁴¹ Bir süre önce Taliban'la anlaşılamayacağını açıklayan Trump yönetimi, 2019 yılında ABD'nin Afganistan Özel Temsilcisi Zalmay Halilzad üzerinden Taliban'la görüşmeye başlamıştır. Doha'da gerçekleştirilen görüşmelerde Taliban'ı hareketin kurucularından Molla Abdul Gani Birader temsil etmekteydi. İşin ilginç yanı Birader, Halilzad'ın ricası üzerine barışa katkıda bulunacak bir isim olarak değerlendirildiği için Pakistan tarafından serbest bırakılmıştı.⁴² Birader'in serbest bırakılması, taraflar arasında bir yakınlaşmaya yol açmıştır.

39 Jon Boone, "Afghanistan and Taliban Peace Talks End with Promise to Meet Again", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/08/afghanistan-and-taliban-peace-talks-end-with-promise-to-meet-again>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

40 Muhammet Fatih Özkan-Otabek Omonkulov, "Uzbekistan's Mediator Role in the Afghan Peace Process as a Neighboring and Small State", *International Journal of Political Studies*, 6(2), 2020, s. 49.

41 Clayton Thomas, "Taliban Government in Afghanistan: Background and Issues for Congress", *CRS Reports* <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46955>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021), s. 23.

42 "Pakistan Taliban Liderini Benim İsteğimle Serbest Bıraktı", *AA*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pakistan-taliban-liderini-benim-istegimle-serbest-birakti/1387731>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

ABD, jest yaptığı bir aktörden barış görüşmeleri devam ettirecek bir tutum benimsemesini beklemiştir.

Taliban, Kabil yönetimiyle doğrudan görüşmeyi reddetmekteydi. Dolayısıyla Halilzad ile Taliban arasında gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde iki aşamalı bir süreç üzerinde görüşmeler sürmekteydi. Öncelikle yabancı askerlerin çekilmesi gibi çatışmaların uluslararası yönlerini ele alınacaktı. Daha sonra ise gelecekte kurulması planlanan hükümete ve nasıl bir anayasa kabul edileceğine dair Afganlar arası görüşmeler gerçekleştirilecekti. Kabil yönetimi ise barış görüşmelerinin kendi liderliğinde olmasını ve seçilmiş egemen iktidar olarak ülkenin geleceğiyle ilgili kararların başkaları tarafından tartışılmayacağını savunmaktaydı.⁴³

Görüşmeler sürecinde ABD ile Taliban arasındaki en önemli konular askerlerin geri çekilmesi, ateşkes sağlanması ve Afganistan'ın bir tehdit merkezine dönüşmemesiydi. ABD, askerlerin çekilmesi konusunda kesin bir taahhütte bulunmadan Taliban, ateşkes yapmayı düşünmemekteydi. Çünkü bu konuda Washington'a güvenmemekteydi. ABD ise Taliban, Kabil yönetimiyle görüşmelere başlamadan askerleri geri çekme planını açıklamayı düşünmemekteydi.⁴⁴ Lakin söz konusu görüşmeler neticesinde anlaşmaya varılmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmeler sırasında bir saldırı düzenlenmişti. Taliban, normalde bir süredir yabancı askerleri hedef almamaktaydı. Lakin söz konusu olayda bir ABD askerinin hayatını kaybetmesi üzerine Trump, müzakereleri askıya aldığını duyurmuştur.⁴⁵ Barış görüşmelerinin bittiğine dair tartışmalar yaşanırken; 2019 yılının son dönemlerinde müzakereler

43 Sean Kane, "Intra-Afghan Peace Negotiations: How Might They Work?", *USIP*, 440, 2019, s. 4.

44 Kylie Atwood-Nic Robertson, "US and Taliban Agree in Principle to Framework for Peace Deal, US Envoy Says", *CNN*, <https://edition.cnn.com/2019/01/28/politics/us-taliban-peace-negotiations-intl/index.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

45 "Afghan Peace Deal: Trump Says Taliban Talks are 'Dead'", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49642655>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

tekrar başlamıştır. Nitekim ABD ile Taliban arasında gerçekleştirilen müzakerelerde neticeye varılmış ve 29 Şubat 2020 tarihinde Doha Anlaşması imzalanmıştır.

Anlaşmada (1) Afganistan'ın ABD ve müttefikleri için bir güvensizlik sahasına dönüşmemesi, (2) yabancı askerlerin Afganistan'dan çekilmesine dair tarih, (3) Afganlar arası barış görüşmelerinin başlama tarihi ve (4) Afganistan'ın gelecekteki siyasi yol haritasının tamamlanması ve kalıcı ateşkes konuları ele alınmıştır. Anlaşmaya göre ilk iki madde son iki maddenin önünü açmaktadır.⁴⁶

Bahse konu olan anlaşma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüme göre ABD, 14 ay içerisinde asker ve diplomatik olamayan sivil bütün personellerini Afganistan'da çekeceğini açıklamıştır. İlk 135 günde asker sayısını 8.600'e indirecek ve beş askeri üsten çekilecekti. Geriye kalan dokuz buçuk aylık süreçte bütün askerler geri çekilecek ve üsler boşaltılacaktı. Ayrıca 5.000 Taliban üyesi ve 1.000 Afgan askeri, Afganlar arası görüşmelerin başlangıç tarihi olarak belirlenen 10 Mart 2020 tarihine kadar serbest bırakılacaktı. Üç ay içerisinde diğer mahkumlar da serbest bırakılacaktı. Bırakılan mahkumların ABD ve müttefiklerine tehdit oluşturmayacağı Taliban tarafından taahhüt edilmiştir. Afganlar arası görüşmelerin başlamasıyla birlikte ABD, 29 Mayıs 2020 tarihine kadar Taliban üyelerini yaptırımlar listesinden çıkarılması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) diğer üyeleri ve Afganistan yönetimiyle diplomatik temasa geçecekti. Son olarak ABD ve müttefikleri, Afganistan'ın toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığına karşı güç kullanmayacak ve ülkenin içişlerine müdahale etmeyecekti.⁴⁷

46 "Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not Recognized by the United States as a State and is Known as the Taliban and the United States of America", State, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

47 Aynı yer.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

İkinci bölümde Taliban, El Kaide de dahil olmak üzere herhangi bir grubun veya kişinin ABD ve müttefiklerine karşı Afganistan'ı bir üs olarak kullanmasına izin vermeyecekti. Ayrıca üyelerine ABD ve müttefiklerine karşı tehdit oluşturan örgütlerle işbirliği yapmaması talimatı gönderecekti. Diğer yandan Taliban, ABD ve müttefiklerine tehdit oluşturan aktörler için uygun ortam yaratılmasına imkan ve Afganistan'a girmeleri için vize veya pasaport gibi resmi belge de vermeyecekti.⁴⁸

Son bölüme göre ise ABD, BMGK'nın anlaşmayı tanınmasını ve onaylanmasını talep edecekti. ABD ve Taliban, olumlu ilişkiler kurmakla birlikte Afganlar arası görüşmelerde ortaya çıkacak uzlaşma sonrasında Afganistan'la ilişkilerinin olumlu olması beklenmişti. Afganlar arası görüşmeler sonrasında ülkenin yeniden inşası için işbirliği yolları arayacak ve Afganistan'ın içişlerine karışmayacaktır.⁴⁹

ABD, Kabil yönetimiyle de Doha Anlaşması'nın içeriğiyle benzer olan bir bildiriye ilan etmiştir.⁵⁰ Bu durum, ABD'nin iki tarafa da süreci kabul ettirerek Afganistan'dan çekildikten sonra belirsizlik taşıyan ülke geleceğinde bütün aktörleri kapsayacak bir tutum benimsediğine işaret etmektedir.

Tutukluların serbest bırakılmasında sağlanamayan uzlaşma nedeniyle sürekli ertelenen Kabil yönetimi ile Taliban arasındaki görüşmeler, 12 Eylül 2020 tarihine resmen başlamıştır. Görüşmelerin açılış törenine dönemin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ve 20 ülkeden temsilci yer almıştır. Bununla birlikte görüşmelerde herhangi bir arabulucunun olmaması kararlaştırılmıştır.

⁴⁸ Aynı yer.

⁴⁹ Aynı yer.

⁵⁰ "Joint Declaration between the Islamic Republic of Afghanistan and the United States of America for Bringing Peace to Afghanistan", State, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/02.29.20-US-Afghanistan-Joint-Declaration.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Barış görüşmelerinde ana konulardan önce müzakereye dair prosedürler belirlenmektedir. Ancak görüşmeler uyuşmazlık çözüm mekanizmaları, hangi belgelerin görüşmelere dayanak olarak kabul edileceği ve Taliban'ın ABD'yle yaptığı Doha Anlaşması'nın tek belge olması konusundaki ısrarı nedeniyle çıkmaza girmeye başlamıştır. Ayrıca ülkede çatışmalar sürmüştü ve Taliban, çeşitli bölgeleri ele geçirmeye devam etmiştir. Bu durum, taraflar arasında güvensizliği körüklerken barış görüşmelerinin geleceğini tehlikeye atmış ve nihai bir anlaşmanın imzalanmasını zorlaştırmıştır. Dahası görüşmelerde ilerleme sağlansa da Gani örneğinden görüleceği üzere taraflardan biri süreci sekteye uğratabilmekteydi. Afganistan'daki seçimlerin etkisiyle de yavaşlayan süreç tekrar başlamış ve bu dönemde Taliban'a yönelik ateşkes çağrılarında bulunulmuştur.⁵¹ Ancak 2021 yılının Şubat ayında Afganlar arası görüşmeler terk edilmiş ve Temmuz ayında tekrar başlamıştır.⁵²

ABD'de gerçekleştirilen 2020 yılının Kasım ayındaki seçimle birlikte Joe Biden'ın başkanlık koltuğuna oturması, Washington'un politikasında nasıl bir değişimin yaşanacağına dair tartışmalara yol açmıştır. Afganlar arası görüşmelerde önemli konularda ilerleme kaydedilmezken; Biden, yabancı askerlerin Doha Anlaşması'nda belirlendiği gibi 14 ay sonunda, yani 1 Mayıs 2021 tarihinde değil; 11 Eylül 2021 tarihinde çekileceğini açıklamıştır. Bu açıklama, anlaşmanın ihlali anlamına gelirken; barış sürecinin bozulacağı düşünülmekteydi. Ancak süreç bozulmamış ve Biden'ın duyurduğu tarih kabul edilmiştir. Kabil yönetimi ise barış görüşmelerine devam edeceklerini duyurmuştur.⁵³

51 "Afghanistan Study Group Final Report: A Pathway for Peace in Afghanistan", *USIP*, https://www.usip.org/sites/default/files/2021-02/afghanistan_study_group_final_report_a_pathway_for_peace_in_afghanistan.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021), s. 19-22.

52 Sayed Khodaiberdi Sadat, "Afganlar Arası Müzakereler Yeniden Başladı", *AA*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganlar-arasi-muzakereler-yeniden-basladi/2307426>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

53 "Taliban: Joe Biden ABD Askerlerini Mayıs Ayına Kadar Ülkeden Çekmezse Saldırıları Yeniden Başlar", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55301090>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021); "Biden, ABD askerinin 11 Eylül'e Kadar Afganistan'dan Çekileceğini Açıkladı", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56753887>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Afganistan'da yaşanan gelişmeler sürecinde Taliban'ın er ya da geç Kabil yönetimini ele geçireceği bilinmekteydi. Hatta yine ABD'de hazırlanan bir raporda Kabil yönetiminin altı ay gibi kısa bir süreçte düşeceği öngörülmüştür.⁵⁴ Lakin buna rağmen Afganistan'dan çekilen ABD, muhtemelen Taliban'ın ilerleyişini yavaşlatabilmek çeşitli açıklamalar yapmaktaydı. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ned Price, 10 Ağustos 2021 tarihinde yaptığı bir açıklamada Afganistan'da bir grubun silahlı yollarla iktidarı ele geçirmesi durumunda ülkeye uluslararası desteğin sağlanmayacağı ve meşruiyetinin tanınmayacağını açıklamıştır.⁵⁵

Afganlar arası görüşmeler devam ederken Taliban, askeri ilerlemesini sürdürmekteydi ve neticede 15 Ağustos 2021 tarihinde Kabil'i ele geçirmiştir.⁵⁶ Afganistan'da başlatılan barış süreci, herhangi bir anlaşma imzalanmadan son bulmuştur. Gani, Afganistan'ı terk etmiş ve Taliban, ülkeyi kontrolü altına almıştır. Dolayısıyla Afganistan'da herhangi bir barış anlaşması imzalanmamış ve barış inşası süreci hayata geçirilememiştir.

Afganistan'daki barış sürecine yönelik ise dört aşamalı bir beklenti söz konusuydu. Bunlar barış müzakerelerinin gerçekleşmesi, ilk anlaşmanın imzalanması, anlaşmanın uygulandığı ve Taliban'ın yönetime katıldığı bir geçiş süreci ve son olarak geçiş sürecinin bitmesiyle daha kalıcı bir yönetim yapısına geçilmesi idi.⁵⁷ Lakin söz konusu aşamaların sağlıklı bir şekilde gerçekleştiği söylenemez.

54 Dan Lamothe-Shane Harris, "Afghan Government could Fall Within Six Months of U.S. Military Withdrawal, New Intelligence Assessment Says", *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/national-security/afghan-government-could-fall-within-six-months-of-us-military-withdrawal-new-intelligence-assessment-says/2021/06/24/42375b14-d52c-11eb-baed-4abcfa380a17_story.html, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

55 "Department Press Briefing-August 10, 2021", *U.S. Department of State*, <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-august-10-2021/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

56 Mohamed Madi vd., "Taliban'ın Kabil'i Ele Geçirmesinden Önceki Saatlerde Neler Yaşandı?", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58490170>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

57 Vikram J. Singh, "How to Prevent Fresh Hostilities as Afghan Peace Talks Progress", *USIP*, <https://www.usip.org/publications/2021/02/how-prevent-fresh-hostilities-afghan-peace-talks-progress>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

BARIŞ SÜRECİNİN DIŞINDAKİ KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

AVRUPA

Çeşitli Avrupa ülkelerinin NATO çerçevesinde ABD'nin Afganistan'da bulunduğu süreçte muhtelif görevler aldığı bilinmektedir. Ancak Avrupa, Afganistan'da barışın sağlanmasını desteklerken⁵⁸ güvenlik konusunda çeşitli endişelere de sahiptir. Özellikle Afganistan'ın geleceğinin belirsizlikler taşıması, ülkenin tehdit merkezine dönüşme ihtimali ve Afganistan merkezli göç dalgası Avrupa'yı endişelendirmektedir.⁵⁹

Avrupa, barış süreci neticesinde kapsayıcı bir yönetim kurulmasını, 20 yıllık demokratik kazanımların zarar görmemesini ve başta kadınlar ile çocuklar olmak üzere insan haklarının çiğnenmemesini istemiştir.⁶⁰ Bu sayede Avrupa, endişe ettiği Afganistan merkezli bir göçün yaşanmaması için ülkede uygun bir ortam yaratılmasını hedeflemiştir. Ancak Afganistan'dan çekilmenin erken olduğunu düşünen Avrupa, ABD'yle anlaşamamıştır.⁶¹

NATO kapsamında da bakıldığında, Avrupa ülkeleri ile ABD arasındaki ortak yaklaşım, beraber girdikleri gibi birlikte çıkmalarıydı. Ancak hem Avrupa'da hem de NATO'da bir rahatsızlık olduğu aşikardır. Özellikle ülkede yeniden inşa sürecinin devam etmesi, güvenliğin sağlanamaması ve ülkede otoritesi tesis edilmiş bir yönetimin bulunmamasının yanı

58 "European Union Supports Success of the Afghan Peace Process", *Ministry of Foreign Affairs Islamic Emirate of Afghanistan*, <https://www.mfa.gov.af/news/2483-european-union-supports-success-of-the-afghan-peace-process.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

59 Constantine Atlamazoglou, "The Real Reason European Countries are Upset about the US's Withdrawal from Afghanistan", *Insider*, <https://www.businessinsider.com/europeans-worry-about-migrants-after-us-withdrawal-from-afghanistan-2021-10>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

60 "Council Adopts Conclusions on the Afghanistan Peace Process and Future EU Support for Peace and Development in the Country", *European Council*, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/29/council-adopts-conclusions-on-the-afghanistan-peace-process-and-future-eu-support-for-peace-and-development-in-the-country/#>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

61 Atlamazoglou, a.g.m.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

sıra Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi durumunda 20 yıllık kazanımların tehlikeye gireceği düşünülmüştür. Böyle bir durumda verilen emeklerin boşa gittiği düşüncesi güçlenecekti. Diğer yandan çekilme sonrasına dair hazırlık yapılmamakla birlikte detaylı bir şekilde tartışılmadan yaklaşık 300.000 kişilik Afgan Ordusu'nun Taliban'a karşı direnebileceği varsayılmıştı. Bunlara rağmen Avrupa'nın çekilmeye uymasının nedeni olarak Afganistan'da varlığını sürdürebilmesi için lojistik açıdan ABD'ye bağımlı olmasıydı.⁶² Kısacası Afganistan'daki barış sürecini destekleyen Avrupa, erken ve aceleyle çekilmenin güvenliği etkileyeceğini ve istikrarsızlık yaratacağından endişelenmekteydi.⁶³

ÇİN

Dünyaya açılmayı ve birçok ülkeyle ekonomik ilişkiler tesis etmeyi amaçlayan Pekin, Kuşak-Yol Projesi'yle bunu gerçekleştirmek istemektedir. Çeşitli ülkelere ulaşabilmek için Çin, alternatif hatlar inşa etmektedir. Çin, Pakistan'da Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nu (CPEC) hayata geçirirken,⁶⁴ Rusya ve Orta Asya ülkeleriyle de Kuşak-Yol Projesi çerçevesinde ilişkiler kurmuştur. ABD'nin bölgeden çekilmesi ve Afganistan'ın istikrara kavuşması durumunda, Çin'in yeni hedefi Kuşak-Yol Projesi'ne 2017 yılına dahil olan Kabil'e çeşitli yatırımlar gerçekleştirmektir. Özellikle Çin'in 62 milyar dolarlık CPEC'i Afganistan'ı içerecek şekilde genişletme düşüncesi vardır.⁶⁵

Afganistan'dan ABD'nin çekilmesi, bölgesel olarak Çin'in önündeki en önemli engellerden birinin kalkması demektir. Bu durum, Çin'in bölgesel

62 Jamie Shea, "NATO Withdraws from Afghanistan: Short-term and Long-term Consequences for the Western Alliance", *Friends of Europe*, <https://www.friendsofeurope.org/insights/nato-withdraws-from-afghanistan-short-term-and-long-term-consequences-for-the-western-alliance/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

63 Rachel Ellehuus-Pierre Morcos, "Fall of Kabul: Inconvenient Truths for NATO", *CSIS*, <https://www.csis.org/analysis/fall-kabul-inconvenient-truths-nato>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

64 Kadir Ertaç Çelik-Mehmet Seyfettin Erol, "Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2019, s. 18.

65 David Sacks, "Why Major Belt and Road Investments are not Coming to Afghanistan", *CFR*, <https://www.cfr.org/blog/why-major-belt-and-road-investments-are-not-coming-afghanistan>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

nüfuzunun daha geniş bir alana yayılmasını sağlarken; Afganistan'daki yeraltı kaynaklarına ulaşmasına da imkan tanıyacaktır. Afganistan'da 1 trilyon doları aşkın değere sahip madenlerin bulunduğu iddia edilmektedir. Bu ise Çin'i cezbeden faktörler arasındadır.⁶⁶

Öte yandan Çin, Afganistan'da yaşanan çatışmalardan ve radikalleşmeden rahatsızdır. ABD'nin çekilmesinden sonra bölgede istenmeyen bir miras olarak bırakılan istikrarsızlık ve güç boşluğu, terör örgütlerine yaşam sahası sunmaktadır. Afganistan'da yaşanacak bir iç savaş ya da çatışmayla Çin'in hem Pakistan gibi ülkelerdeki yatırımlarının zarar görmesi hem de radikal hareketlerin Sincan-Uygur Özerk Bölgesi gibi topraklarda istikrarsızlığa neden olması ihtimali vardır.⁶⁷ Bu ihtimallerin Pekin'i endişelendirdiği söylenebilir.

Afganistan'da işini şansa bırakmak istemeyen Çin hem Kabil yönetimi hem de Taliban'la iyi ilişkiler kurmuştur. Bunu nedeni Afganistan'ın geleceğine dair belirsizlikti. Pekin'in süreçteki temel amacının Afganistan'da güvenlik tehditlerinin oluşmaması, Afgan bataklığına saplanmamak ve bölgedeki ekonomik çıkarlarını hayata geçirebilmektir.⁶⁸ Güvenlik noktasında özellikle hem Kabil yönetiminin hem de Taliban'ın terör örgütü DEAŞ'ın sözde Horasan Emirliği'yle (ISKP) mücadelesi Çin'in politikasına uygundur.

Çin'in Taliban'ı desteklemesinin nedenlerinden birinin de Taliban'ın düzenlediği saldırılarla ABD'yi çekilmeye zorlaması ve prestijini yıpratmasıdır.

66 Iain Marlow-Enda Curran, "As US Exits Afghanistan, China Eyes \$1 Trillion in Minerals", *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/24/as-us-exits-afghanistan-china-eyes-1-trillion-in-minerals>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

67 Doğan Başaran, "ABD'nin Kaosa Dayalı Liderlik Stratejisi: Afganistan'da DEAŞ Terörü", *ANKASAM*, <https://www.ankasam.org/abd-nin-kaosa-dayali-liderlik-stratejisi-afganistanda-deas-teroru/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

68 Jason Li, "China's Conflict Mediation in Afghanistan", *STIMSON*, <https://www.stimson.org/2021/chinas-conflict-mediation-in-afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

ABD'nin çekilmesi ve kısa sürede Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi sonrasında Washington'un güvenilirliğine dair oluşan soru işaretlerinin Pekin tarafından kullanılması da bunun göstergesidir.⁶⁹

Çin, Orta ve Güney Asya'da önemli bir nüfuz oluşturmaya çalışmaktadır. Bilindiği gibi Pakistan ve İran'ın Çin'le önemli anlaşmaları vardır. Orta Asya'da da önemli yatırımları olan Çin için Afganistan'daki Amerikan varlığı bir engel oluşturmaktaydı. Bu nedenle ABD'nin çekilmesiyle neticelenecek bir barış sürecini Çin'in desteklediği söylenebilir. ABD'nin emperyalist bir ülke olduğunu belirten Pekin, Afganistan'la benzer bir şekilde sömürüldüğünü dile getirerek Kabil'le arasında bir empati kurmaya çalışırken;⁷⁰ ABD'nin çekilmesi sonrasında ülkeyi yönetecek olarak aktör veya aktörlerin kendisi için bir güvenlik sorunu yaratmamasını arzu etmektedir.⁷¹

HİNDİSTAN

Afganistan'da radikal bir grubun yönetimde olmasından rahatsızlık duyan devletlerden biri Hindistan'dır. Hindistan'da bulunan Müslümanların radikalleşmeden etkileneceği kaygısıyla Yeni Delhi, Kabil'de sert bir dini anlayışı benimseyen Taliban yerine cumhuriyet yönetimini ve demokratik değerleri benimseyen Kabil yönetimini tercih etmekteydi. Bu politika çerçevesinde Hindistan, Afganistan'daki parlamento binasını 90 milyon dolara inşa etmiş ve üç milyar dolara yakın yatırımda bulunmuştur.⁷²

69 Scott W. Harold, "Reinforcing U.S. Deterrence in the Indo-Pacific After the Fall of Afghanistan", *RAND*, <https://www.rand.org/blog/2021/09/reinforcing-us-deterrence-in-the-indo-pacific-after.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

70 "China Plays an Active and Constructive Role in Afghan Peace and Reconciliation Process", *Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1849847.shtml, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

71 Sohrab Azad, "China's Stake in the Afghan Peace Process", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2020/09/chinas-stake-in-the-afghan-peace-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

72 Nirupama Subramanian, "Explained: What are India's investments in Afghanistan?", *The Indian Express*, <https://indianexpress.com/article/explained/explained-indias-afghan-investment-7406795/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ABD'nin bölgeden çekilmesi, Kabil'in düşmesi ve yönetimin Taliban'a geçmesiyle sonuçlanacak bir sürecin ana kaybedenlerinden birinin Hindistan olması sebebiyle Yeni Delhi'nin böyle bir gelişmeden rahatsızlık duyduğu aşîkârdır. Çünkü üç gelişmenin de gerçekleşmesi durumunda Hindistan'ın nüfuzunun azaldığı bir bölgede Çin'in ve Pakistan'ın etkisi artacaktır. Afganistan, Pakistan merkezli grupların yeni üssü haline gelecek ve Hindistan'ın yatırımları tehlikeye girecektir.⁷³

Hindistan, Taliban'la değil; Kabil yönetimiyle iyi ilişkilere sahipti. Aslında bu durum, Hindistan'ın Taliban'la ilişki kurmada başarısız ya da isteksiz olduğunu göstermektedir. Bunun neticesinde Hindistan'ın Afganistan'daki barış sürecinden dışlandığını söylemek mümkündür.⁷⁴ Ancak Afganlar arası görüşmelere dair Hindistan Dışişleri Bakanlığı, 1 Nisan 2021 tarihinde yaptığı bir açıklamada "Afgan liderliğinde, Afganların sahip olduğu bir süreci sürekli olarak desteklediğini" duyurmuştur. Ayrıca ülkenin kapsayıcı bir yönetimle dış destekli terörizmden uzak barışçıl ve istikrarlı bir geleceğe yol açmasını temenni etmiştir.⁷⁵

İRAN

İran, 1979 yılındaki devrimden itibaren ABD'yle ilişkileri oldukça kötü olan bir aktördür. Saddam Hüseyin'in yönetimindeki Irak'a ve Taliban'ın yönetimindeki Afganistan'a ABD müdahalesi olduğu dönemde İran'ın işgallere sıcak baktığı bilinmektedir. Hatta Taliban yönetiminin devrilmesi sürecinde Tahran, Washington'la işbirliği yapmıştır.⁷⁶ Daha sonra İran, çevrelendiğine dair endişeye kapılmıştır. Bu nedenle ABD'nin müdahale

73 "With The U.S. Exit From Afghanistan, India Fears An Increasingly Hostile Region", *NPR*, <https://www.npr.org/2021/08/27/1031613191/india-taliban-afghanistan-us-exit-china-power>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

74 Maj Gen Ashok K Mehta, "Afghan Peace Process a Challenge for India", *The Tribune*, <https://www.tribuneindia.com/news/comment/afghan-peace-process-a-challenge-for-india-295351>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

75 "India Welcomes the Announcement about Formation of a Team for Intra-Afghan Negotiations", *Ministry of External Affairs Government of India*, https://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/32607/India_welcomes_the_announcement_about_formation_of_a_team_for_intra_Afghan_negotiations, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

76 Sajjan M. Gohel, *Iran's Ambiguous Role in Afghanistan*, CTC Sentinel, 3(3) 2010, s. 14.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

ettiği ülkelerden çekilmesine ilişkin bir söylem geliştirmiş ve hatta ABD tarafından devrilen Taliban'la Amerikan karşıtlığı üzerinden ilişki kurmuştur.⁷⁷

ABD'nin bölgeden çekilmesine yol açacak olan bir barış görüşmesinin İran tarafından da desteklediğini söylemek mümkündür. Bu süreçte politikalarını yeniden gözden geçiren Tahran, Afganistan'daki aktörlerle iyi ilişkiler kurma yönünde bir tutum benimsemiştir. Washington karşısında Taliban'ı destekleyen Tahran, Kabil yönetimiyle de ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır.⁷⁸

Taliban'ın Afganistan'da artan faaliyetleri ve coğrafi kazanımlarına rağmen İran'ın Kabil yönetimiyle ilişkilerini sürdürmesinin nedeni Afganistan'ın Sünni Taliban tarafından yönetilmesini istememesidir. Mezhepsel rekabetin yanı sıra Taliban yönetimindeki Afganistan'da Pakistan ve Suudi Arabistan'ın etkisinin artması kaçınılmazdı. Bu durumun bölgesel politikalarına ve nüfuzuna zarar vereceğini düşünen İran, cumhuriyetle yönetilen ve Tacikler ile Hazaraların çeşitli konumlarda bulunduğu Kabil yönetimi üzerinden Taliban'ı dengelemeyi amaçlamaktaydı.⁷⁹

Tahran, ilişkilerini güçlendirmeye çalışsa da Kabil'in bu duruma aynı samimiyette yaklaştığını söylemek mümkün değildir. Çünkü Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler sonrasında vekalet savaşı yürütme tecrübesi edinen İran, Şii Afganları Fatimiyyun Tugayı adı altında Suriye'de savaştırmış ve bu da Kabil yönetimini rahatsız etmiştir. 10.000 ile 20.000 arasında militandan oluştuğu düşünülen Fatimiyyun Tugayı üzerinden İran'ın vekalet savaşını⁸⁰

77 Antonio Giustozzi, "Russia and Iran: Disappointed Friends of the Taliban?", *RUSI*, <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russia-and-iran-disappointed-friends-taliban>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

78 Saurav Sarkar, "Iran's Afghanistan Balancing Act", *South Asian Voices*, <https://southasianvoices.org/irans-afghanistan-balancing-act/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

79 Candace Rondeaux vd., "Iran's Tricky Balancing Act in Afghanistan", *War on the Rocks*, <https://warontherocks.com/2021/07/irans-tricky-balancing-act-in-afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

80 Vekalet savaşları hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Seyfettin Erol-Kadir Ertaç Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2018, s. 14-45.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Afganistan'da da verebileceğinden kaygılanılmaktaydı. Bu durumun ABD ve Taliban'ı da rahatsız ettiği söylenebilir. Çünkü vekil aktörler sayesinde İran, barış sürecini sekteye uğratabilecek imkâna kavuşmuştu. Ancak İran, ABD'nin çekileceği beklentisiyle barış sürecini desteklemiştir. Çünkü İran, ABD'nin çekildiği Afgan pazarına daha kolay ulaşabilecek, uyuşturucu kaçakçılığını engelleyebilecek ve ISKP gibi kendisini hedef alan terör örgütlerine karşı ittifak geliştirebilecekti.⁸¹

İran'ın barış sürecine olan yaklaşımını etkileyecek etkenlerden biri de bölgedeki jeopolitik kazanımlarıydı. Bilindiği gibi, Afganistan ve Orta Asya'nın okyanusa herhangi bir kıyısı bulunmamaktadır. Bu durum, özellikle bölgedeki aktörlerin okyanusa ulaşma konusunda İran'ın Çabahar Limanı'yla Pakistan'ı Gwadar Limanı'nın ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu ise İran ile Pakistan arasında limanlar üzerinden rekabet yaşanmasına yol açmaktadır.

Neticede Gwadar'a karşı Çabahar'ı öne çıkarmak isteyen İran'ın Afganistan'da etkili olmak için süreci desteklediği söylenebilir.

ÖZBEKİSTAN

Özbekistan, Afganistan'a komşu olmakla birlikte Orta Asya'nın Güney Asya'ya bağlanması noktasında en önemli stratejik geçiş ülkelerindedir. Afganistan'daki istikrarsızlık, iki bölge arasında güçlü ekonomik, sosyal ve kültürel bağların inşa edilmesine engel olmaktadır. Ancak Taşkent hem okyanuslara ulaşmak hem yeni iktisadi bağlar kurmak hem de Afganistan'da istikrara katkıda bulunmak için Afganistan'ın içişlerine ve gelişmelerine saygı duyarak yumuşak güç araçlarıyla bir an önce ülkede istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak istemektedir.⁸²

81 Sarkar, a.g.m.

82 Emrah Kaya, "Özbekistan Dış Politikasında Yumuşak Güç Uygulamaları ve Afganistan", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/ozbekistan-dis-politikasinda-yumusak-guc-uygulamaları-ve-afganistan/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Özbekistan, Afganistan'daki çatışmaların ilk dönemlerinden beri askeri güç kullanımıyla bir çözüm sağlanamayacağını savunmaktadır. Bunun üzerine Özbekistan; BM tarafından da onaylanan Çin, İran, Pakistan, Tacikistan, Türkmenistan ile ABD ve Rusya'nın da dahil olduğu 6+2 formatındaki barış girişimini başlatmıştır.

1999 yılında ise Afganistan'daki çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin Taşkent Deklarasyonu⁸³ kabul edilmiştir. ABD'nin Afganistan müdahalesi sonrası Taşkent, barışçıl politikalarını devam ettirmiştir. Örnek olarak 6+2 formatına, NATO da dahil edilerek 6+3 formatı ortaya konulmuştur. 2017 yılının Aralık ayında Aşkabat'ta Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Afganistan'ın katılımıyla "Orta Asya+Afganistan"; yani 5+1 mekanizması hayata geçirilmiştir.⁸⁴

Afganistan'daki çatışmaların sürmesi nedeniyle Özbekistan hem kendi hem de bölgelerin çıkarları için bir an önce savaşın sona ermesi gerektiğini düşünmekteydi. Çatışmalara taraf olmasa da Taşkent, yaşanan kaostan doğrudan etkilenerek çatışmaların yarattığı çıkmazın olumsuz etkiye maruz kalmaktaydı. Bu nedenle Taşkent yönetimi, Kabil-Taliban hattında arabulucu rolü oynamaya çalışmıştır. Böylelikle Afganistan'daki istikrara katkıda bulunabilecekti. Dolayısıyla istikrara kavuşan bir Afganistan, Özbekistan'ın için en büyük güvenlik tehdidinin ortadan kalması ve Trans-Afgan Koridoru (Tirmiz-Mezar-ı Şerif-Kabil-Peşaver Demiryolu) gibi projelerin hayata geçmesiyle yeni pazarlara ulaşılması demektir.⁸⁵

Özbekistan yönetiminin Afganistan'da izlediği politikalarda dengeli, pragmatik ve barışçıl davrandığı söylenebilir. Özellikle Cumhurbaşkanı

83 "Tashkent Declaration on Fundamental Principles for a Peaceful Settlement of the Conflict in Afghanistan", *United Nations*, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AF_990719_TashkentDeclaration%28en%29.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

84 Özkan-Omonkulov, *a.g.e.*, s. 48-49.

85 Umida Hashimova, "What is Uzbekistan's Role in the Afghan Peace Process?", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2019/03/what-is-uzbekistans-role-in-the-afghan-peace-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Şevket Mirziyoyev'in iktidara geçmesiyle birlikte Özbekistan dış politikasında yaşanan değişim, kendisini Afganistan'da da göstermiştir.

26-27 Mart 2018 tarihlerinde Taşkent'te "Afganistan Hakkında Taşkent Konferansı: Barış Süreci, Güvenlik Alanında İşbirliği ve Bölgesel Ortaklık" başlıklı etkinlik düzenlenmiştir. Türkiye, Afganistan, Çin, Fransa, Hindistan, İran, İtalya, Japonya, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Katar, Rusya, Suudi Arabistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, ABD, AB ve BM'den yetkililerin katıldığı konferansta, Kabil yönetimi ile Taliban arasında herhangi bir ön koşul olmadan doğrudan görüşmelerin başlatılması desteklenmiştir.⁸⁶

Afganistan'ın geleceğinin belirsizlik taşıdığı ve herkesin askeri güç kullanma konusunda hazırlık yaptığı bir dönemde Özbekistan, 15-16 Temmuz 2021 tarihlerinde "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık. Sınamalar ve Fırsatlar" başlıklı bir konferans düzenlemiştir. Konferansa BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, dönemin Afganistan Cumhurbaşkanı Eşref Gani, Pakistan Başbakanı İmran Han ile Türkiye, Hindistan, Kazakistan, Türkmenistan, Rusya, Çin, Azerbaycan, Japonya'nın dışişleri bakanları katılmıştır. 40 ülkeden yetkililerin katıldığı konferansın ana amacı devletler arasında işbirliğini tesis etmek, çeşitli konularda ilişkileri derinleştirmek ve bu sayede bölge refahına katkıda bulunmaktır.⁸⁷ Gerçekleştirilen konferans sayesinde Özbekistan'ın uluslararası ilişkilerde önemli bir prestij kazandığı ve kendisini barışçıl politikalar izleyen bir aktör olarak kabul ettirdiği aşikardır.

⁸⁶ "Declaration of the Tashkent Conference on Afghanistan: Peace Process, Security Cooperation & Regional Connectivity", *The Permanent Mission of the Republic of Uzbekistan to the United Nations*, <https://www.un.int/uzbekistan/news/declaration-tashkent-conference-afghanistan-peace-process-security-cooperation-regional>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

⁸⁷ Mehmet Seyfettin Erol, "Özbekistan'ın Bölgesel ve Küresel Barışa Etkisi: "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık. Sınamalar ve Fırsatlar" Konferansı", *ANKASAM*, <https://www.ankasam.org/ozbekistanin-bolgesel-ve-kuresel-barisa-etkisi-orta-ve-guney-asya-bolgesel-baglantisallik-sinamalar-ve-firsatlar-konferansi/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Diğer yandan Taşkent, Afganistan'a komşu olması nedeniyle bu ülkeden doğabilecek olan güvenlik sorunları ve terör tehditlerine karşı en önemli mücadele yönteminin karşılıklı çıkar çerçevesinde dostane ilişkilerin kurulduğu güçlü bir Kabil yönetimi olduğunu savunmuştur. Özellikle de Özbekistan İslami Hareketi isimli terör örgütü Afganistan'da varlık göstererek Taşkent için tehdit teşkil etmektedir. Ayrıca bölgedeki uyuşturucu ve silah ticareti, radikalleşmenin artması ve şiddetin yayılma ihtimali Özbekistan'ı endişelendirmektedir. Kısacası Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanması, Taşkent için ekonomik, ulaşım, güvenlik ve prestij açısından oldukça önemlidir.⁸⁸ Bu bağlamda Özbekistan'ın Afganistan'daki barış sürecini desteklediği görülmektedir.

PAKİSTAN

Taliban'ı müzakere masasına oturması için ikna eden Pakistan, bölgedeki bağlantıları ve etkinliği sayesinde Afganistan'da istikrarın tesis edilmesi noktasında en önemli devletlerden biridir. Pakistan'ın Kuşak-Yol Projesi'nin bir bölümünü oluşturan CPEC çerçevesinde Çin'le kurduğu ilişkilerin de etkisiyle Güney Asya'da istikrarın hüküm sürmesini istediği söylenebilir. Ayrıca İran ile Hindistan arasında sıkışan Pakistan, kuzeye açılabilmek için⁸⁹ Özbekistan'la gerçekleştirmek istediği Trans-Afgan Koridoru'nun hayata geçirilmesini istemektedir.

Söz konusu hat, üzerinden kuzeye açılma imkânı kazanacak olan Pakistan, Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) ve Türkmenistan-Afganistan-Pakistan (TAP) projelerinin hayata geçirilebilmesi için de bölgesel istikrara ihtiyaç duymaktadır. Kuzey-güney ve doğu-batı hattında kilit bir konumda bulunan Afganistan gibi bir ülkede yaşanan çatışmaların Pakistan'ın bölge politikalarına olumsuz yansıdığı söylenebilir.

⁸⁸ Özkan-Omonkulov, a.g.e., s. 49.

⁸⁹ N.V. Subramanian, "Iran has Afghan Peace Role", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2010/02/india-iran-key-to-afghan-peace/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Pakistan'ın ABD'nin bölgeden çekilmesiyle sonuçlanacak olan barış sürecini desteklediği söylenebilir. Çünkü ABD'yle geçmiş dönemde sıkı ilişkilere sahip olan Pakistan, günümüzde Çin'le yakınlaşmıştır. Bunun neticesinde İslamabad, ABD'nin bölgedeki varlığını bir sorun olarak görmektedir. Buna ek olarak İran ile Taliban'ın ABD karşıtlığı üzerinden yakınlaşarak beraber hareket etmeleri de Pakistan'ın bölgesel nüfuzuna ve politikalarına zarar verebilir. Şii İran ve Sünni Pakistan her ne kadar Çin'e yakın politikalar izleseler de aralarında önemli bir rekabet vardır. İran'ın politikaları nedeniyle Pakistan'ın zemin kaybetmesi a hem Taliban'ın görece daha özgür hareket etmesine hem de Hindistan'ın İran üzerinden Afganistan'daki etkisini arttırmasına yol açabilir. Bu senaryoların İslamabad tarafından hoş karşılanmadığı aşikardır.

İslamabad'ın en önemli endişelerinden biri de Afganistan'daki çatışmaların ülkeyi ve özellikle de 30 milyona yakın Peştun nüfusu etkilemesiydi. Bu anlamda terör örgütü Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP), söz konusu süreçteki ana aktörlerden biri olma potansiyeline sahipti. Diğer yandan Afganistan'da devam eden çatışmalar, bölgeyi terör örgütleri için önemli bir üs haline getirmesi nedeniyle de Pakistan'ın barış sürecini desteklediği ifade edilebilir.⁹⁰

RUSYA

Sovyetler Birliği, 1979 yılında Afganistan'a müdahalede bulunurken; dünyanın en büyük iki gücünden biri olduğu düşüncesiyle hareket etmiştir. Ancak müdahale, dokuz yıl süren işgalin ardından başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin halefi Rusya ise ABD'nin hem bir çıkmaza girmesi hem de bölgedeki radikal gruplarla mücadele etmesi

90 Mehreen Naushad, "Pakistan and the Afghan Peace Process", *The News International*, <https://www.thenews.com.pk/print/762940-pakistan-and-the-afghan-peace-process>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021); Georgi Asatryan, "The Russian Perspective on the Afghanistan Situation Post US Withdrawal", *ORF*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/the-russian-perspective-on-the-afghanistan-situation-post-us-withdrawal/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

için 2001 yılındaki müdahaleyi desteklemiştir. Ancak zamanla Amerikan unsurlarının bölgedeki varlığı, Moskova için rahatsız edici bir duruma dönüşmüştür. Bunun üzerine Rusya, “Moskova İstişareleri” olarak da tanımlanabilecek aktif bir politikayla sürece dahil olmuştur.⁹¹

Rusya, ABD'nin Afganistan'da yıpranmasını ve zor durumda kalarak çekilmesini istemiştir. Rusya'nın Taliban'a destek verdiği iddiaları da bu tespiti güçlendirmektedir.⁹² Ayrıca Moskova'nın ABD'nin çekilmesiyle sonuçlanacak her barışçıl girişime destek verdiği söylenebilir. Çünkü Asya'da yaşanan sorunların önemli çoğu, dış müdahalelerin neticesinde ortaya çıkmıştır. Askeri müdahalelerin olumlu bir sonuç doğurmadığı gerçeğiyle birlikte ABD merkezli müdahaleler, 2010 yılı itibarıyla etkisini arttıran Rusya'nın önünde bir engel olmuştur.

Rusya'nın Afganistan'a dair endişelerinden bazıları da Afganistan'ın bir terör havzasına dönüşmesi, radikalleşmenin Orta Asya'ya yayılması ve uyuşturucu kaçakçılığının engellenememesidir.⁹³ Afganistan'da tam manasıyla otoritesini tesis edebilmiş bir yönetim olmamasının yarattığı güç boşluğunun sonucunda terör örgütü DEAŞ, Afganistan'da örgütlenmeye başlamıştı. Bu da Moskova'nın endişelerinin gerçekleşmesi demektir. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Rusya için önemli bir manevra alanı yaratsa bile, terör örgütlerinin bölgede artan faaliyetleri önemli bir sorundur. Bunun karşısında ise örneğin Rusya'nın ISKP'ye karşı Taliban'ı işbirliği yapılabilecek bir aktör olarak algıladığı görülmektedir.⁹⁴

91 “Taliban Rusya'nın Barış Görüşmesi Davetini Kabul Etti”, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/tr/taliban-rusyan%C4%B1n-bar%C4%B1%C5%9F-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fmesi-davetini-kabul-etti/a-45189261>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

92 Roshan Noorzai vd., “Afghan Lawmakers: Russian Support to Taliban No Secret”, *VoA*, <https://www.voanews.com/a/extremism-watch-afghan-lawmakers-russian-support-taliban-no-secret/6192205.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

93 Ekaterina Stepanova, *Russia's Afghan Policy in the Regional and Russia-West Contexts*, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/rnr_23_stepanova_russia_afpak_2018.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021), s. 19-26.

94 “Russia's Interests Coincide with Taliban's on Fighting IS Group”, *France 24*, <https://www.france24.com/en/20151223-russia-interest-coincide-taliban-fight-islamic-state-group-afghanistan>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Barış süreçlerini destekleyen Moskova, Kabil yönetimi ile Taliban arasında arabulucu rolü oynamak istemiştir. Bu amaçla Moskova'da çeşitli görüşmeler gerçekleştirilmiştir.⁹⁵ Bu görüşmelerin sonucunda Afganistan'da istikrarın sağlanması ve ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Rusya'nın en önemli beklentileri arasında yer almıştır. Ayrıca Moskova, terör örgütleriyle mücadele bahanesiyle Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) üzerinden bölgesel etkisini arttırmaya çalışmıştır. Ancak tarihsel tecrübeler, Rusya'nın Afganistan'da nüfuz kurmasının kolay olmayacağını göstermektedir. Rusya için çatışan taraflar arasında uzlaşının sağlanması, krizin derinleşmemesi noktasında önemlidir.

Neticede Rusya, hem yakın çevresinin güvenliği hem de Batı'nın karşısında yükselen Asya'nın kalbinde yaşanan sorunların çözülmesi amacıyla barış görüşmelerini desteklemiştir.⁹⁶

TÜRKİYE

Türkiye ile Afganistan arasındaki ilişkilerin tarihsel bir geçmişi bulunmaktadır. Türkiye, Afganistan'a coğrafi olarak uzak; lakin ortak değerler ve tarihsel bağlar bakımından yakın aktörlerdendir. Türkiye'nin Afganistan'daki politikalarının temelini ise mevzubahis ülkede barış ve istikrarın tesis edilmesi oluşturmaktadır. Ankara, Afganistan'ın istikrara kavuşması konusunda barışçıl yollarla uzlaşının sağlanması çerçevesinde barış görüşmelerini desteklemiştir.⁹⁷

Bölgede yaşanan çatışmalar ve barış görüşmeleri sürecinde Türkiye'nin amacı ülkenin siyasi istikrarını ve birliğini korumak, siyasi yapı ve kurumları

95 "Russia Holds Afghan Peace Summit Amid Push for Ceasefire", *DW*, <https://www.dw.com/en/russia-holds-afghan-peace-summit-amid-push-for-ceasefire/a-56921299>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

96 Ekaterina Stepanova, "Russia and the Afghan Peace Process", *PONARS Eurasia*, <https://www.ponarseurasia.org/russia-and-the-afghan-peace-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

97 "Turkey, Pakistan, Afghanistan Urge Taliban to Commit to Afghan Peace Talks", *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-pakistan-afghanistan-call-taliban-commit-afghan-peace-talks-statement-2021-04-23/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

güçlendirmek, güvenliğin tesis edilmesini desteklemek ve terörizm sorununu çözerek barış ve refahı yeniden inşa etmektir.⁹⁸ Bu sayede Afganistan'ın bir güvenlik sorunlarının merkezine dönüşmesi, şiddetin Orta ve Güney Asya'ya yayılması ve uyuşturucu kaçakçılığı engellenebilecektir.

Türkiye'nin Afganistan'la söz konusu bağları ve tarafsız bir tutum sergilemesi, ülke içindeki çeşitli aktörlerle de ilişkide olmasını sağlamıştır. Bu durum, Türkiye'nin barış sürecinde arabulucu rolü oynayabileceğine dair düşünceyi de kuvvetlendirmiştir.⁹⁹ Türkiye, aynı zamanda Afganistan'ın komşularıyla yakın ilişkiye sahiptir. Afganistan'ın bölgeden izole edilmesi yerine işbirliklerine katılması konusunda bir politika benimsemektedir. Buna dair geçmişte atılan çeşitli adımlar söz konusudur. 2011 yılında Türkiye'nin Afganistan'la ortaklaşa hayata geçirdiği Heart of Asia (Asya'nın Kalbi) oluşumu Kabil'i çeşitli sorunların çözülmesini kolaylaştırmak için bölgesel projelere ve işbirliklerine dahil etmeyi hedeflemiştir.¹⁰⁰ Bu projelerin ve işbirliklerinin getirisi olarak Türkiye'nin Afganistan'daki barış sürecine katkıda bulunma konusunda önemli bir kapasiteye sahip olduğu söylenebilir.

İlerleyen süreçte Moskova'dakine benzer bir şekilde İstanbul'da da bir konferans gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. 24 Nisan-4 Mayıs 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmesi planlanan konferansla Afganistan'da adil ve kalıcı bir çözüm için gerçekleştirilen müzakerelere hız kazandırılması ve katkıda bulunulması amaçlanmıştır.¹⁰¹ Lakin bu zirve, Türkiye'nin iyi niyetli çabalarına rağmen toplanamamıştır.

98 Timor Sharan-Andrew Watkins, *Mediator in the Making? Turkey's Role and Potential in Afghanistan's Peace Process*, Friedrich Ebert-Stiftung, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kabul/17526.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021), s. 2.

99 Şeyma Nazlı Gürbüz, "Turkey Ready to Mediate Intra-Afghan Talks Amid Revival of Hopes for Peace", *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/politics/news-analysis/turkey-ready-to-mediate-intra-afghan-talks-amid-revival-of-hopes-for-peace>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

100 Gulnar Nadirova, "Heart of Asia-Istanbul Process", *Eurasian Research Institute*, <https://www.eurasian-research.org/publication/heart-of-asia-istanbul-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

101 "No: 146, 13 Nisan 2021, Afganistan Barış Süreci İstanbul Konferansı Hk.", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/no_-146_-afganistan-baris-sureci-istanbul-konferansi-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SONUÇ

Afganistan'da birbirlerine üstünlük sağlayamayan aktörler, yıpratıcı bir hal alan askeri yöntemler yerine barışçıl alternatiflere yönelmişlerdir. Kabil'in ve Taliban'ın bazı şartlar öne sürmesi ve Afganistan'da tam manasıyla bir ateşkes imzalanmamış olması, barış görüşmelerinin kırılğan bir hal almasına ve geleceğine dair şüpheler oluşmasına yol açmıştır.

ABD'nin bölgeden çekilmesi, Afganistan'daki güç boşluğunun daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bu güç boşluğunu Rusya ve Çin başta olmak üzere bölgesel ve küresel aktörlerin dolduracağı düşünülmekteydi. Lakin günümüzde geldiğimiz noktada Afganistan'da çeşitli güvenlik sorunları bulunmakla birlikte devletler iç meşruiyetini sağlayarak dış meşruiyet elde etmeye hazır bir aktör beklemektedir. Bunun henüz gerçekleşmemesi nedeniyle büyük bir risk almak istemeyen aktörlerin boşluğu doldurma konusunda somut bir adım attıkları söylenemez.

Afganistan'da sağlıklı bir barış süreci mekanizmasının işlediğini söylemek mümkün değildir. ABD'nin çekilmesi ve Gani'nin ülkeden kaçması, Kabil yönetiminin dağılmasına yol açmış ve Taliban, iktidarı ele geçirmiştir. Bu nedenle uzlaşma neticesinde kurulmuş bir yönetimden bahsedilemez. Dolayısıyla barış sürecinde üzerinde uzlaşılmış bir sistem inşa edilmesi ve yönetim kurulması düşünülürken; ülkeler zorunlu olarak politikalarını değiştirmiş ve Taliban'ın sağlıklı bir sistem ve yönetim kurması beklentisi hasıl olmuştur. Ancak bu süreçten sonra çeşitli aktörler Kabil yönetimiyle ilişkilerini geliştirecek ve ABD'nin yarattığı boşluğu dolduracaktır.

Bölgesel ve küresel aktörler açısından bakıldığında Moskova, Pekin, Tahran ve İslamabad'ın ABD'nin bölgeden çekilmesi konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Hindistan, ABD'nin çekilmesine soğuk yaklaşmakta ve Avrupa ise erken olduğunu düşünmektedir.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Türkiye ve Özbekistan'ın ise bölgede bir an önce istikrarın sağlanması noktasında bir tutuma sahip oldukları aşikardır.

Bütün bu aktörlerin olumlu ya da olumsuz bir şekilde barış sürecini etkileme kapasitelerinin olduğu görülmektedir. Çatışmaları körükleyerek Afganistan'daki barış sürecini bozabilecek olan bölgesel ve küresel aktörlerin ABD'nin çekilmesi ve istikrarın sağlanmasından elde edecekleri kazançların daha fazla olması nedeniyle bunu gerçekleştirmedikleri öne sürülebilir.

KAYNAKÇA

"Afghan Peace Deal: Trump Says Taliban Talks are 'Dead'", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49642655>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

"Afghanistan Study Group Final Report: A Pathway for Peace in Afghanistan", *USIP*, https://www.usip.org/sites/default/files/2021-02/afghanistan_study_group_final_report_a_pathway_for_peace_in_afghanistan.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

"Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not Recognized by the United States as a State and is Known as the Taliban and the United States of America", *State*, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

"Biden, ABD askerinin 11 Eylül'e Kadar Afganistan'dan Çekileceğini Açıkladı", *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56753887>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

"China Plays an Active and Constructive Role in Afghan Peace and Reconciliation Process", *Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwb_d_665378/t1849847.shtml, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

"Council Adopts Conclusions on the Afghanistan Peace Process and Future EU Support for Peace and Development in the Country", *European Council*, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/29/council-adopts-conclusions-on-the-afghanistan-peace-process-and-future-eu-support-for-peace-and-development-in-the-country/#>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

“Declaration of the Tashkent Conference on Afghanistan: Peace Process, Security Cooperation&Regional Connectivity”, *The Permanent Mission of the Republic of Uzbekistan to the United Nations*, <https://www.un.int/uzbekistan/news/declaration-tashkent-conference-afghanistan-peace-process-security-cooperation-regional>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Department Press Briefing–August 10, 2021”, *U.S. Department of State*, <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-august-10-2021/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“European Union Supports Success of the Afghan Peace Process”, *Ministry of Foreign Affairs Islamic Emirate of Afghanistan*, <https://www.mfa.gov.af/news/2483-european-union-supports-success-of-the-afghan-peace-process.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Experts React: The US Withdrawal from Afghanistan is Complete. What’s Next?”, *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/experts-react-the-us-withdrawal-from-afghanistan-is-complete-whats-next/#sakhi>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“India Welcomes the Announcement about Formation of a Team for Intra-Afghan Negotiations”, *Ministry of External Affairs Government of India*, https://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/32607/India_welcomes_the_announcement_about_formation_of_a_team_for_intra_Afghan_negotiations, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Joint Declaration between the Islamic Republic of Afghanistan and the United States of America for Bringing Peace to Afghanistan”, *State*, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/02.29.20-US-Afghanistan-Joint-Declaration.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Lapis-Lazuli Transit, Trade&Transport Route (Lapis Lazuli Corridor)”, *RECCA*, http://recca.af/?page_id=2080, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“No: 146, 13 Nisan 2021, Afganistan Barış Süreci İstanbul Konferansı Hk.”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/no_-146_-afghanistan-baris-sureci-istanbul-konferansi-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Pakistan Taliban Liderini Benim İsteğimle Serbest Bıraktı”, *AA*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pakistan-taliban-liderini-benim-istegimle-serbest-birakti/1387731>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Q&A: Afghan Taliban Open Doha Office”, *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-22957827>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Remarks by the President on the Way Forward in Afghanistan”, *The White House*, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/06/22/remarks-president-way-forward-Afghanistan>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Russia Holds Afghan Peace Summit Amid Push for Ceasefire”, *DW*, <https://www.dw.com/en/russia-holds-afghan-peace-summit-amid-push-for-ceasefire/a-56921299>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Russia’s Interests Coincide with Taliban’s on Fighting IS Group”, *France 24*, <https://www.france24.com/en/20151223-russia-interest-coincide-taliban-fight-islamic-state-group-afghanistan>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Taliban Rusya’nın Barış Görüşmesi Davetini Kabul Etti”, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/tr/taliban-rusyan%C4%B1n-bar%C4%B1%C5%9F-g%C3%B6r%C5%9Fmesi-davetini-kabul-etti/a-45189261>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Taliban: Joe Biden ABD Askerlerini Mayıs Ayına Kadar Ülkeden Çekmezse Saldırıları Yeniden Başlar”, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55301090>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

“Tashkent Declaration on Fundamental Principles for a Peaceful Settlement of the Conflict in Afghanistan”, *United Nations*, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AF_990719_TashkentDeclaration%28en%29.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“Turkey, Pakistan, Afghanistan Urge Taliban to Commit to Afghan Peace Talks”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-pakistan-afghanistan-call-taliban-commit-afghan-peace-talks-statement-2021-04-23/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

“With The U.S. Exit from Afghanistan, India Fears An Increasingly Hostile Region”, *NPR*, <https://www.npr.org/2021/08/27/1031613191/india-taliban-afghanistan-us-exit-china-power>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ASATRYAN, Georgi, “The Russian Perspective on the Afghanistan Situation Post US Withdrawal”, *ORF*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/the-russian-perspective-on-the-afghanistan-situation-post-us-withdrawal/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ATLAMAZOGLU, Constantine, “The Real Reason European Countries are Upset about the US’s Withdrawal from Afghanistan”, *Insider*, <https://www.businessinsider.com/europeans-worry-about-migrants-after-us-withdrawal-from-afghanistan-2021-10>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ATWOOD, Kylie-Nic Robertson, “US and Taliban Agree in Principle to Framework for Peace Deal, US Envoy Says”, *CNN*, <https://edition.cnn.com/2019/01/28/politics/us-taliban-peace-negotiations-intl/index.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

AZAD, Sohrab, “China’s Stake in the Afghan Peace Process”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2020/09/chinas-stake-in-the-afghan-peace-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

BAŞARAN, Doğacan, "ABD'nin Kaosa Dayalı Liderlik Stratejisi: Afganistan'da DEAŞ Terörü", *ANKASAM*, <https://www.ankasam.org/abdnin-kaosa-dayali-liderlik-stratejisi-afganistanda-deas-teroru/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

BAYKAN, Dildar, "İsrail ile BAE ve Bahreyn Arasındaki Normalleşme Anlaşmaları Beyaz Saray'da İmzalandı", *AA*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ile-bae-ve-bahreyn-arasindaki-normallesme-anlasmalari-beyaz-sarayda-izalandi/1974459>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

BOONE, Jon, "Afghanistan and Taliban Peace Talks End with Promise to Meet Again", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/08/afghanistan-and-taliban-peace-talks-end-with-promise-to-meet-again>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

COLCHESTER, Felix vd., *Implementing Peace Agreements: Supporting the Transition from the Negotiation Table to Reality*, Mediation Support Network, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/MSN%20Discussion%20Points%20Nr.10.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ÇELİK, Kadir Ertaç-Mehmet Seyfettin Erol, "Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2019, s. 11-41.

DARBY, John-Roger Mac Ginty, "Introduction: Comparing Peace Processes", *The Management of Peace Processes*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2000, s. 1-15.

DARBY, John-Roger Mac Ginty, "Conclusion: The Management of Peace", *The Management of Peace Processes*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2000, s. 228-261.

DARBY, John-Roger Mac Ginty, "Conclusion: Peace Processes, Present, and Future", *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and*

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Post-war Reconstruction, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2008, s. 352-372.

DAVID, Charles-Philippe, "Does Peacebuilding Build Peace?", *Approaches to Peacebuilding*, Ho-Won Jeong, der., Palgrave Macmillan, London 2002, s. 18-58.

DEMİR, Sertif, "Afganistan'daki Yirmi Yıllık İşgalin Analizi: ABD/NATO ve Barış Çabaları", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 2021, s. 114-153.

ELLEHUUS, Rachel-Pierre Morcos, "Fall of Kabul: Inconvenient Truths for NATO", *CSIS*, <https://www.csis.org/analysis/fall-kabul-inconvenient-truths-nato>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

EROL, Mehmet Seyfettin, "Özbekistan'ın Bölgesel ve Küresel Barışa Etkisi: "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık. Sınamalar ve Fırsatlar" Konferansı", *ANKASAM*, <https://www.ankasam.org/ozbekistanin-bolgesel-ve-kuresel-barisa-etkisi-orta-ve-guney-asya-bolgesel-baglantisallik-sinamalar-ve-firsatlar-konferansi/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

EROL, Mehmet Seyfettin, "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasyası", *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Mehmet Seyfettin Erol, der., Platin Yayınları, Ankara 2009, s. 7-54.

EROL, Mehmet Seyfettin-Kadir Ertaç Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2018, s. 14-45.

EROL, Mehmet Seyfettin-Oktay Bingöl, "Afganistan'da Geçiş Safhası ve 2014 Sonrası Öngörüler", *Gazi Akademik Bakış*, 5(10), 2012, s. 173-187.

FISHER, Simon vd., *Working With Conflict: Skills and Strategies for Action*, Zed Books, 4th Impression, London 2007.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

FİSAS, Vicenç *Dünyada Barış Süreçleri: Kürt Sorunu İçin İpuçları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2011.

GIUSTOZZI, Antonio, "Russia and Iran: Disappointed Friends of the Taliban?", *RUSI*, <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russia-and-iran-disappointed-friends-taliban>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

GOHEL, Sajjan M., *Iran's Ambiguous Role in Afghanistan*, CTC Sentinel, 3(3) 2010, <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/08/CTCSentinel-Vol3Iss3-art5.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

GUELKE, Adrian, "Negotiations and Peace Processes", *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-War Reconstruction*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, London 2008, s. 63-77.

GÜRBÜZ, Şeyma Nazlı, "Turkey Ready to Mediate Intra-Afghan Talks Amid Revival of Hopes for Peace", *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/politics/news-analysis/turkey-ready-to-mediate-intra-afghan-talks-amid-revival-of-hopes-for-peace>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

HAASS, Richard N., "Ripeness and the Settlement of International Disputes", *Survival: Global Politics and Strategy*, 30(3), 1988, s. 232-251.

HAROLD, Scott W., "Reinforcing U.S. Deterrence in the Indo-Pacific After the Fall of Afghanistan", *RAND*, <https://www.rand.org/blog/2021/09/reinforcing-us-deterrence-in-the-indo-pacific-after.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

HASHIMOVA, Umida "What is Uzbekistan's Role in the Afghan Peace Process?", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2019/03/what-is-uzbekistans-role-in-the-afghan-peace-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

HOLLAND, Steve, "Obama Plans to End U.S. Troop Presence in Afghanistan by 2016", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-usa-afghanistan-obama-idUSKBN0E71WQ20140527>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

INDURTHY, Rathnam, "The Obama Administration's Strategy in Afghanistan", *International Journal on World Peace*, 28(3), 2011, s. 7-52.

JOSHI, Madhav -David Cortright, "To End War in Afghanistan, Taliban Demand Afghan President's Removal", *The Conversation*, <https://theconversation.com/to-end-war-in-afghanistan-taliban-demand-afghan-presidents-removal-165585>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

KANE, Sean, *Intra-Afghan Peace Negotiations: How Might They Work?*, 440, February 2019, *USIP*, https://www.usip.org/sites/default/files/2019-02/intra_afghan_peace_negotiations_how_might_they_work.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

KARABULUT, Bilal, *Uluslararası İlişkiler: Kavramlar-Teoriler-Kurumlar*, Barış Kitabevi, Ankara 2016.

KAYA, Emrah, "Özbekistan Dış Politikasında Yumuşak Güç Uygulamaları ve Afganistan", *ANKASAM*, <https://www.ankasam.org/ozbekistan-dis-politikasinda-yumusak-guc-uygulamalari-ve-afganistan/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

LAMOTHE, Dan-Shane Harris, "Afghan Government could Fall Within Six Months of U.S. Military Withdrawal, New Intelligence Assessment Says", *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/national-security/afghan-government-could-fall-within-six-months-of-us-military-withdrawal-new-intelligence-assessment-says/2021/06/24/42375b14-d52c-11eb-baed-4abcfa380a17_story.html, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

LATIF, Aamir, "Experts Say Pakistan's Role in Intra-Afghan Talks 'Crucial'", AA, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/experts-say-pakistans-role-in-intra-afghan-talks-crucial/1974519>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

LI, Jason, "China's Conflict Mediation in Afghanistan", STIMSON, <https://www.stimson.org/2021/chinas-conflict-mediation-in-afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

LITVINOVA, Daria, "Taliban Say They Now Control 85% of Afghanistan's Territory", AP, <https://apnews.com/article/joe-biden-europe-middle-east-afghanistan-taliban-c119addda2138516b40d42567e5742cd>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

MADI, Mohamed vd., "Taliban'ın Kabil'i Ele Geçirmesinden Önceki Saatlerde Neler Yaşandı?", BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58490170>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

MARLOW, Iain-Enda Curran, "As US Exits Afghanistan, China Eyes \$1 Trillion in Minerals", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/24/as-us-exits-afghanistan-china-eyes-1-trillion-in-minerals>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

MEHTA, Maj Gen Ashok K, "Afghan Peace Process a Challenge for India", *The Tribune*, <https://www.tribuneindia.com/news/comment/afghan-peace-process-a-challenge-for-india-295351>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

NADIROVA, Gulnar "Heart of Asia – Istanbul Process", *Eurasian Research Institute*, <https://www.eurasian-research.org/publication/heart-of-asia-istanbul-process/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

NAUSHAD, Mehreen "Pakistan and the Afghan Peace Process", *The News International*, <https://www.thenews.com.pk/print/762940-pakistan-and-the-afghan-peace-process>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

NOORZAI, Roshan vd., "Afghan Lawmakers: Russian Support to Taliban No Secret", *VoA*, https://www.voanews.com/a/extremism-watch_afghan-lawmakers-russian-support-taliban-no-secret/6192205.html, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

OSBORN, Kris-Ho Lin, "The Operation That Took Out Osama Bin Laden", *Military.com*, <https://www.military.com/history/osama-bin-laden-operation-neptune-spear>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

OSMAN, Borhan, "A Negotiated End to the Afghan Conflict: The Taliban's Perspective", *USIP*, 137, 2018, <https://www.usip.org/sites/default/files/2018-06/pw-137b-a-negotiated-end-to-the-afghan-conflict-the-talibans-perspective.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ÖZERDEM, Alpaslan, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013.

ÖZKAN, Muhammet Fatih-Otabek Omonkulov, "Uzbekistan's Mediator Role in the Afghan Peace Process as a Neighboring and Small State", *International Journal of Political Studies*, 6(2), 2020, s. 43-61.

PILLAR, Paul R., *Negotiating Peace: War Termination as a Bargaining Process*, Princeton University Press, New Jersey 1983.

POWELL, Jonathan, *Teröristlerle Konuşmak*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2016.

RAMSBOTHAM, Oliver vd., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, Polity Press, Cambridge 2012.

RONDEAUX, Candace vd., "Iran's Tricky Balancing Act in Afghanistan", *War on the Rocks*, <https://warontherocks.com/2021/07/irans-tricky-balancing-act-in-afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SACKS, David, "Why Major Belt and Road Investments are not Coming to Afghanistan", *CFR*, <https://www.cfr.org/blog/why-major-belt-and-road-investments-are-not-coming-afghanistan>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SADAT, Sayed Khodaiberdi, "Afganlar Arası Müzakereler Yeniden Başladı", *AA*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganlar-arasi-muzakereler-yeniden-basladi/2307426>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SARKAR, Saurav, "Iran's Afghanistan Balancing Act", *South Asian Voices*, <https://southasianvoices.org/irans-afghanistan-balancing-act/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SHALIZI, Hamid, "Exclusive: Afghan President, Rejecting U.S. Peace Plan, to Offer Election in Six Months, Officials Say", *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/usa-afghanistan-peace-exclusive-int-idUSKBN2BF1CP>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SHARAN, Timor-Andrew Watkins, *Mediator in the Making? Turkey's Role and Potential in Afghanistan's Peace Process*, Friedrich Ebert-Stiftung, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kabul/17526.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SHEA, Jamie, "NATO Withdraws from Afghanistan: Short-term and Long-term Consequences for the Western Alliance", *Friends of Europe*, <https://www.friendsofeurope.org/insights/nato-withdraws-from-afghanistan-short-term-and-long-term-consequences-for-the-western-alliance/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SHINKMAN, Paul D., "U.S. Considering Cooperation with Taliban to Fight ISIS-K in Afghanistan: Officials", *US News*, <https://www.usnews.com/news/national-news/articles/2021-09-01/us-considering-cooperation-with-taliban-to-fight-isis-k-in-afghanistan-pentagon>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

STEPANOVA, Ekaterina, *Russia's Afghan Policy in the Regional and Russia-West Contexts*, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/rnr_23_stepanova_russia_afpak_2018.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2021), s. 19-26.

SUBRAMANIAN, N.V., "Iran has Afghan Peace Role", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2010/02/india-iran-key-to-afghan-peace/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

SUBRAMANIAN, Nirupama, "Explained: What are India's investments in Afghanistan?", *The Indian Express*, <https://indianexpress.com/article/explained/explained-indias-afghan-investment-7406795/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

TAYE, Safiullah, "The Afghan Government should not be Sidelined in Peace Talks", *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/opinions/2018/12/11/the-afghan-government-should-not-be-sidelined-in-peace-talks>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

THOMAS, Clayton, *Taliban Government in Afghanistan: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 2 November 2021, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46955>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

ZARTMAN, I. William, "'Ripeness': The Importance of Timing in Negotiation and Conflict Resolution", *E-International Relations*, <https://www.e-ir.info/2008/12/20/ripeness-the-importance-of-timing-in-negotiation-and-conflict-resolution/>, (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

ZARTMAN, I. William, "The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments", *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-war Reconstruction*, John Darby-Roger Mac Ginty, der., Palgrave Macmillan, New York 2008, s. 22-35.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ZARTMAN, Ira William, "Ripeness: The Hurting Stalemate and Beyond", *International Conflict Resolution After the Cold War*, Daniel Druckman-Paul C. Stern, der., National Academy Press, Washington, D.C. 2000, s. 225-250.

ZUCCHINO, David -Thomas Gibbons-Neff, "What to Know About the Afghan Peace Talks", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2021/01/01/world/asia/afghanistan-peace-talks.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2021).

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

STRUCTURED ABSTRACT

Peace processes are a peaceful tool for reconciliation between the conflicting parties for various reasons. The maturation takes place as soon as the conflicting parties realize that they will not gain an advantage by military means. Within the context of Zartman's maturity theory, the parties that are in a mutually hurting stalemate is seen turn to alternative ways and eventually start negotiations with the party they are in conflict with.

Afghanistan has been the scene of various interventions and conflicts for nearly 40 years. The conflicts, which took place almost continuously, caused great destruction in the country. Besides, the USA, the Kabul administration and the Taliban, which have been parties to the conflicts for the last 20 years, have suffered significant losses in this process.

By 2009, the thoughts about the Afghanistan intervention in the USA began to change. The Washington administration contacted the Taliban in order to resolve the conflict, which had become a stalemate and turned into a stalemate, peacefully. In 2013, the Taliban opened an office in Doha. In 2014, the USA announced that it would withdraw most of its troops from Afghanistan. In 2015, the Kabul administration and the Taliban came face to face in Pakistan for the first time.

With the election of Donald Trump in the USA, the withdrawal process in Washington accelerated. This is because Trump was not in favor of continuing the war without any direct gain. Thereupon, negotiations began through Zalmay Halilzad, the US Special Representative for Afghanistan. During the negotiations, the USA wanted Afghanistan not to be a threat center and to protect human rights. Although the Kabul administration did not trust the Taliban, they demanded a ceasefire, the continuation of the republican administration and elections in the transition period. The Taliban, on the other hand, advocated the departure of foreign soldiers

from the country, taking over the administration of Afghanistan and the administration of the country according to religious rules. As a result of the negotiations between the USA and the Taliban, the Doha Agreement was signed on February 29, 2020. After that, it was planned to start the process of negotiations between Afghans. However, before the USA left Afghanistan, the Taliban took over a large part of the country on August 15, 2021.

Afghanistan is quite valuable for its geographical position geopolitically. Being on a north-south and east-west route is important for global and regional actors. For this reason, many countries are interested in the developments in Afghanistan closely. To give an example; Afghanistan is an important country for China, which is trying to reach the west within the framework of the Belt-Road Project, or for Uzbekistan, which wants to establish a bond with South Asia. On the other hand, ensuring regional stability and the existence of a non-regional actor such as the USA also affected the policies of the countries.

In peace processes, third actors try to either disrupt or disrupt the process for their own interests. From the perspective of global and regional actors, it is possible to say that many countries have different policies. The prominent actors in Afghanistan's perspective are Europe, China, India, Iran, Uzbekistan, Pakistan, Russia and Turkey.

Europe supports the peace process in Afghanistan. However, it argued that Afghanistan should not turn into a source of threat, that 20 years of gains should not be destroyed and an inclusive administration should be established.

While China became an important power in the world through the Belt-Road Project, it was disturbed by the instability in Afghanistan, the Heart of Asia. For this reason, it supported a peace process that would result in the withdrawal of the USA and reconciliation in Afghanistan.

AFGANİSTAN BARIŞ SÜRECİ: KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLER

Although India is one of the most important powers of the Asian continent, it is an actor that can be directly affected by the threats centered on Afghanistan. Apart from the radicalization in the region, the fact that the main actor in Kabul is the Taliban will harm India's interests and influence. This is the reason why India, which did not approach negotiations with the Taliban, turned into an ineffective actor in the peace negotiations process.

Iran, which was pleased with the overthrow of the Taliban in the early stages of the US intervention, adopted an attitude towards the US presence in Afghanistan after a while. For this reason, it can be said that Iran supports a peace process that will result in the withdrawal of the USA.

Uzbekistan is one the actors working hard in order to keep the peace in the region of Afghanistan. It took an important step on solving the conflicts in the region with the peaceful means via the Tashkent Declaration adopted in 1999. It can be said that Uzbekistan supports peaceful initiatives that will ensure stability in Afghanistan.

It is known that Pakistan and Taliban have a close relationship. It can be said that it supports the peace process which will be resulted by Taliban's being in power and the withdrawal of the USA. This is because the most important ally of Pakistan nowadays is China, which was not pleased of the USA's entity in the region.

Russia supported the peace processes and played an active role in stabilizing Afghanistan and the withdrawal of the USA. The most important concern of Russia is the spread of violence based in Afghanistan and the increase in attacks of terrorist organizations in the region.

The main concerns of Turkey are the transformation of Afghanistan into a terrorist hotspot, the destabilization of Central and South Asia, and

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

drug trafficking. In order to solve these problems, it opposed the isolation of Afghanistan in the region and tried to include it in various projects. Turkey has supported the peace process to ensure peace and stability in Afghanistan.

Mehmet Seyfettin EROL
Emrah KAYA